

STAAT NR.1 VAN 2025 GRONINGEN EN NOORD-DRENTHE

6 SCHADEAFHANDELING EN HERSTEL

De resultaten van de schadeafhandeling tot en met 2024 en ervaringen van inwoners met het herstellen van schade

24 VERSTERKEN

De voortgang van de versterkingsoperatie tot en met 2024 en vijf boodschappen van een focusgroep aan beleidsmakers

44 STAAT VAN DE KENNIS

Overzicht van de belangrijkste relevante publicaties uit 2024

56 STAAT VAN DE AANPAK

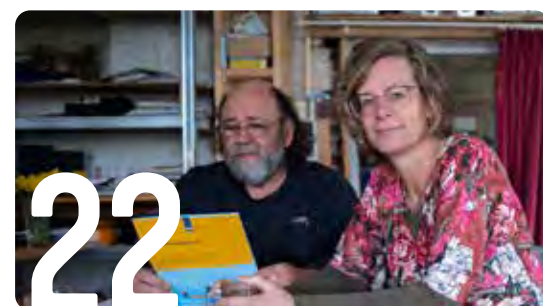
De stand van zaken van verduurzaming, welzijn en sociaal herstel, economische ontwikkeling en vertrouwen in de overheid

+ ZEVEN PERSOONLIJKE INTERVIEWS

4 INLEIDING

6 SCHADEAFHANDELING EN HERSTEL

De resultaten van de schadeafhandeling tot en met 2024 en ervaringen van inwoners met het herstellen van schade

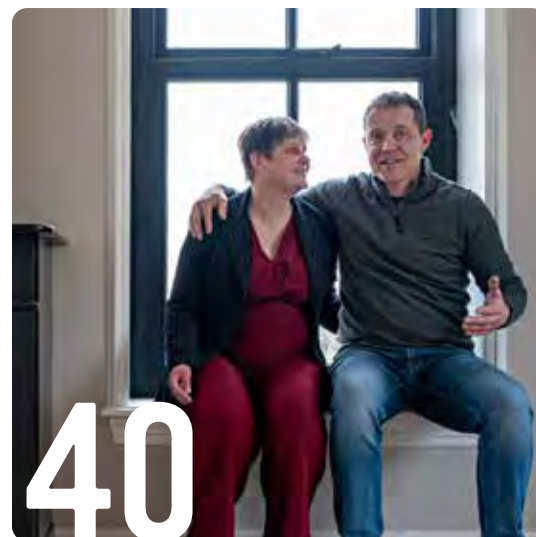
INTERVIEW JEANET WEMMENHOVE
“Waarde toevoegen aan de keukentafel”

24 VERSTERKEN

De stand van zaken van de versterkingsoperatie tot en met 2024 en vijf boodschappen van een focusgroep aan beleidsmakers

INTERVIEW DIANNE MAAS-FLIM
“Pleidooi voor krachtige samenwerking en slim ontwerp”

INTERVIEW ANITA EN MARTIN BOS
“Luisteren is meer waard dan welke hoeveelheid geld dan ook”

44

STAAT VAN DE KENNIS

Overzicht van de belangrijkste publicaties uit 2024 over gaswinning en herstel

INTERVIEW FLIP RODENBURG
“Behoefte aan zeggenschap en transparantie”

INTERVIEW ADDY RUTGERS
“Liefdevol zijn naar elkaar kost helemaal niks”

56

STAAT VAN DE AANPAK

Naast schadeherstel en veiligheid wordt met Nij Begun ook gewerkt aan perspectief. We beschrijven de stand van zaken van verduurzaming, welzijn en sociaal herstel, economische ontwikkeling en vertrouwen in de overheid

INTERVIEW MARTIN JURNA
“De impact van de versterking op kleine ondernemers wordt onderschat”

INTERVIEW ALBERT HARTMAN
“Laat de Agenda's niet de aandacht afleiden van de versterking”

72 VERANTWOORDING

75 COLOFON

INLEIDING

De Tweede Kamer onderzocht tussen 2021 en 2023 door middel van een parlementaire enquête de gevolgen van de gaswinning in Groningen. In het rapport ‘Groningers boven gas’, uitgebracht in februari 2023, concludeerde de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen dat de inwoners van het gaswinningsgebied decennialang onevenredig de negatieve gevolgen van de gaswinning droegen en dat Nederland een ‘ereschuld’ aan de regio heeft in te lossen.

De kabinetsreactie op dit rapport kwam in april 2023. ‘Nij Begun’ bevat 50 maatregelen waarmee het kabinet opvolging geeft aan de conclusies en aanbevelingen. De basis daarvoor is een generatielange (30-jarige) aanpak voor herstel van én perspectief voor de regio. De maatregelen zijn in de kabinetsreactie onderverdeeld in vier overkoepelende pijlers:

1. Bouwen aan herstel: verbeteren van schadeherstel en versterking
2. Bouwen aan sociaal en mentaal welzijn
3. Bouwen aan economisch perspectief
4. Bouwen aan de overheid: een betere overheid in dienst van de samenleving

Eén van de 50 beschreven maatregelen is het jaarlijks uitbrengen van de Staat van Groningen en Noord-Drenthe. Dit monitoringsinstrument moet de voortgang van de uitvoering van de maatregelen en de effecten van het gevoerde beleid volgen. Deze eerste Staat van Groningen en Noord-Drenthe is een ‘lichte’ versie, omdat het kabinetsbeleid nog niet volledig is uitgewerkt en de doelstellingen nog niet allemaal zijn vastgesteld. We kunnen nu nog niet monitoren of het kabinet met Nij Begun op weg is om de beoogde doelen en impact op brede

welvaart te behalen. Dat volgt in de rapportages voor de Staat van Groningen en Noord-Drenthe vanaf 2026. In de Staat van Groningen en Noord-Drenthe 2025 hebben we beschikbare informatie over alle pijlers geïnventariseerd en samengebracht en daarnaast een kijk vanuit de bewoners toegevoegd.

De nadruk ligt in dit rapport op schadeherstel en versterking. De voortgang van de schadeafhandeling en van de versterking is tot en met 2024 in kaart gebracht. Denk hierbij aan hoeveel schadevergoeding is uitgekeerd door het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) en hoeveel woningen zijn versterkt door Nationaal Coördinator Groningen (NCG). Schade en versterken raken veel inwoners van Groningen en Noord-Drenthe. Daarom komen ook inwoners aan het woord. Via focusgroepen delen zij hun persoonlijke ervaringen met schadeherstel en versterking.

Er wordt veel onderzoek gedaan in de regio, vanuit verschillende kennisgebieden en perspectieven. Denk aan technisch onderzoek naar seismiciteit, aan analyses van de haalbaarheid van de hersteloperatie, aan onderzoek naar de gevolgen van de aardbevingsproblematiek voor de gezondheid van inwoners van de regio en aan rapporten over de effecten op het ondernemersklimaat. Deze kennis geeft richting bij het maken van beleidskeuzes en daarom verdient een overzicht van alle relevante rapporten die in 2024 verschenen een plek in deze Staat van Groningen en Noord-Drenthe. Dit overzicht is te vinden in het hoofdstuk Staat van de Kennis.

Het kabinet stelt in Nij Begun dat er ook maatregelen nodig zijn op het gebied van zowel sociaal en mentaal welzijn als economisch perspectief. In Staat van de Aanpak beschrijven we de stand van zaken van de maatregelen in de drie pijlers die gaan over perspectief en

vertrouwen. De feitelijke uitvoering van de aanpak binnen die pijlers is nog niet of nauwelijks gestart en kan nog niet gemonitord worden. We kijken daarom terug op het proces in 2024 en kijken naar het plan en perspectief voor 2025 en later.

De Staat van Groningen en Noord-Drenthe 2025 heeft twee gezichten. We geven de feitelijke stand van zaken weer, een objectieve weergave van data en informatie over de voortgang van het proces. Versterking, herstel en verduurzaming gaan echter niet alleen over stenen, installaties en maatregelen, maar vooral ook over Groningers en Drenten. Hun stem klinkt

niet alleen door in de focusgroepen voor schade en versterken, maar ook in zeven individuele interviews waarin wij vragen naar persoonlijke ervaringen.

In de gesprekken met inwoners en in de aanloop daarnaartoe bleek duidelijk dat emoties nog steeds heel dicht aan de oppervlakte liggen. Het viel ons op dat niet veel inwoners hun verhaal (nog een keer) willen vertellen. Mensen die inmiddels geholpen zijn kijken liever niet achterom en ook mensen die in het proces van herstel of versterking zitten praten er liever niet (meer) over. Er zijn zeker inwoners die positief zijn over hun proces en de oplossingen, maar die lijken zich daar niet graag over uit te laten. Het sentiment is: er is al zoveel gepraat en dat heeft niet (voldoende) geholpen.

De verhalen laten zien welke wissel de gaswinning heeft getrokken op de samenleving en dat herstel van vertrouwen, net als fysiek herstel en het creëren van perspectief, misschien wel meer dan een generatie tijd nodig heeft. Zo levert de Staat van Groningen en Noord-Drenthe 2025 al met al een beeld op van de feitelijke start en voortgang van Nij Begun en van de persoonlijke verhalen achter de cijfers.

Uitvoerend consortium

De Staat van Groningen en Noord-Drenthe is in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties door CMO STAMM, Aletta Advies en KplusV samengesteld.

Schadeafhandeling en herstel

Het IMG (Instituut Mijnbouwschade Groningen) is de organisatie die verantwoordelijk is voor de afhandeling van mijnbouwschade die is ontstaan als gevolg van de gaswinning. Het IMG beoordeelt en vergoedt schade aan gebouwen. Daarnaast biedt het regelingen voor waardedaling en immateriële schade, zoals stress en gezondheidsklachten door de aardbevingen. In dit hoofdstuk beschrijven wij de resultaten van de schadeafhandeling door het IMG in 2024 en cumulatief sinds de start van de schadeafhandeling door het IMG in 2020. Ook gaan we in op hoe de werkwijze van het IMG is veranderd als gevolg van de kabinetsreactie op de parlementaire enquête sinds 2022. Aansluitend geven we ook ruimte aan de ervaringen en gevoelens van inwoners over de schadeafhandelingen. Tot slot geven we een kort samengevat beeld van de feiten en een duiding van de gevoelens van de inwoners die we spraken.

“Het IMG is en voelt zich verantwoordelijk om gedupeerde inwoners een oplossing te bieden en maatregelen te nemen, waardoor zij het verleden achter zich kunnen laten en hun blik op de toekomst kunnen richten. [...] Daarbij continueren we onze focus op de kern van het aardbevingsgebied, daar waar de impact van de gaswinning het grootst is. Daar zijn de mensen te vinden met de meest complexe en vaak langlopende dossiers.”
(Jaarplan 2025, IMG, p. 3)

MILDER, MENSELIJKE, MAKKELIJKE

Na de parlementaire enquête over de gaswinning en de daaropvolgende kabinetsreactie 'Nij Begun' heeft het IMG zijn werkwijze aangepast om de schadeafhandeling milder, menselijker en makkelijker te maken. Het IMG heeft sinds 2023 meer wettelijke ruimte en budget om knelpunten op te lossen, ook buiten de aansprakelijkheid van de NAM. Vaste vergoedingen zijn aantrekkelijker gemaakt voor een eenvoudige afwikkeling van relatief kleine schades, en er worden meer opties aangeboden voor daadwerkelijk herstel van schades, ook om herhaalschade in de toekomst te voorkomen. Erfgoedeigenaren, boeren en mkb'ers krijgen extra hulp en steun.

Een nieuwe manier van werken en zes nieuwe maatregelen als gevolg van Nij Begun

Het IMG duidt mild, menselijk en makkelijk als volgt: **Mild** betekent dat schade ruimhartig wordt vergoed en dat bij de beoordeling van fysieke schade de toets op causaliteit (de mate waarin het aannemelijk is dat de trillingssterkte als gevolg van een aardbeving dusdanig is geweest dat het de schade veroorzaakt kan hebben) deels wordt losgelaten. In bijzondere gevallen maakt het IMG gebruik van een budget voor knelpunten om fysieke schades op een mil-

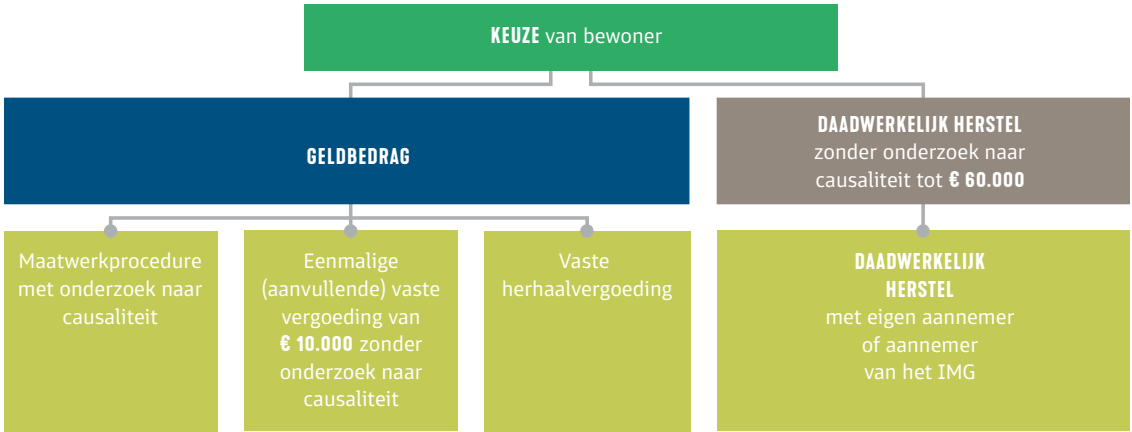
Maatregelen voor schade en herstel in Nij Begun

- Duidelijkheid over het gebied waar schade wordt vergoed
- Stoppen met onderzoek naar causaliteit van schades en gebruik van trillingstool
- Het IMG lost knelpunten proactief op
- Vaker keuze voor schadeafhandeling met vaste vergoeding
- Herhaalschades worden voorkomen met duurzaam schadeherstel
- Hogere overlastvergoeding bij meervoudige schademeldingen
- Verhogen vergoeding van immateriële schade
- Soepeler omgang met termijnen bij schadeafhandeling

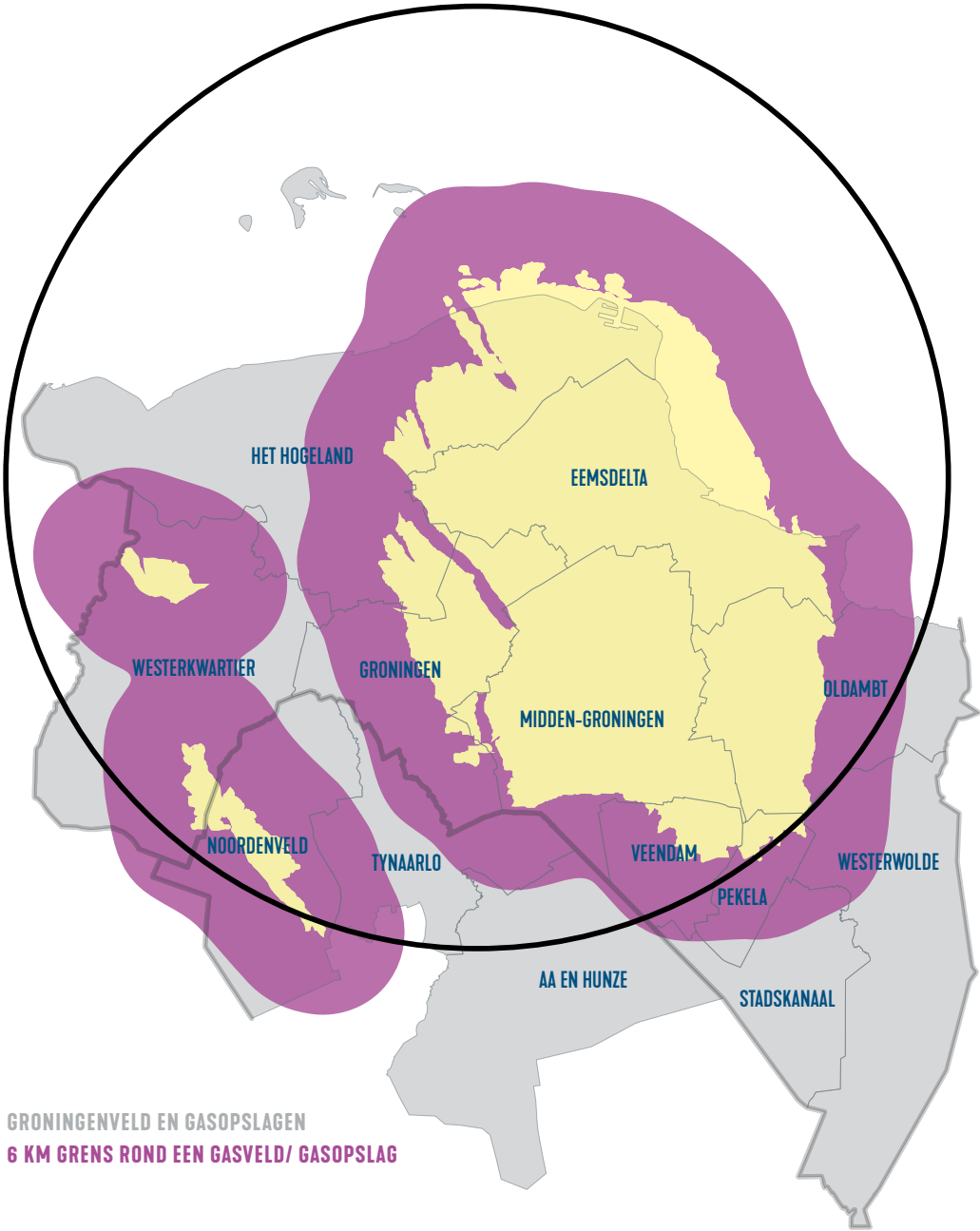
de wijze af te kunnen handelen. **Makkelijk** betekent dat processen worden ontwikkeld vanuit de burger en het IMG voortvarend zaken oppakt. **Menselijk** betekent een persoonlijke benadering, direct contact, inzet van zaakbegeleiders en steunpunten en een correcte bejegening.

De maatregelen voor schadeafhandeling in de kabinetsreactie hebben betrekking op het IMG. Het kabinet heeft in de kabinetsreactie op de parlementaire enquête verschillende maatregelen genomen om de schadeafhandeling door het IMG te verbeteren (zie kader). Het IMG heeft hiervoor een zestal nieuwe regelingen ontwikkeld en bestaande regelingen doorontwikkeld:

1. **Knelpuntenregeling**
2. **Vaste Vergoeding bij Herhaalschade**
3. **Verhoging Vaste Eenmalige Schadevergoeding naar € 10.000**
4. **Aanvullende Vaste Vergoeding**
5. **Gelijktrekken van Immateriële Schadevergoeding binnen huishoudens**
6. **Daadwerkelijk Herstel tot € 60.000**

Keuzepad schademaatregelen het IMG

Locatie van de gasvelden en de 'Cirkel van Huizinge'.

Deze QR-code leidt naar de digitale versie van de exacte gebiedsafbakening van IMG:

ALLE REGELINGEN	
2020 t/m 2024	€ 2.510.895.999
meldingen	524.207
afgehandeld	501.494
toegekend	347.124 (69,2%)

FYSIEK		WAARDEDALING		IMMATERIEEL	
2020 t/m 2024	€ 1.676.949.312	€ 573.661.769		€ 260.284.918	
meldingen	268.776	123.526		131.905	
afgehandeld	249.113	123.198		129.183	
toegekend	189.731 (76,2%)	87.473 (71,0%)		69.920 (54,1%)	

Totaaloverzicht van alle regelingen (cumulatief op peildatum 31 december 2024)

	FYSIEK	WAARDEDALING	IMMATERIEEL	TOTAAL
2024				
nieuwe meldingen	43.568	3.942	46.653	94.163
afgehandeld	47.039	3.772	46.353	97.164
toegekend	36.568	1.583	21.878	60.029

Aantal meldingen, afgehandeld en toegekend in 2024

Bewoners die kiezen voor een geldbedrag hebben de keuze tussen een eenmalige vaste vergoeding van € 10.000 óf een maatwerkvergoeding, waarbij een expert een schadeopname en onderzoek naar de causaliteit doet. Als gevolg van de maatregelen die het kabinet heeft genomen na de parlementaire enquête, geeft het IMG bewoners de mogelijkheid om de schadevergoeding aan te vullen tot dit bedrag. Verder komt vanaf 2025 een vaste herhaalvergoeding beschikbaar bij nieuwe bevingen.

Bewoners kunnen ook kiezen voor 'daadwerkelijk herstel'. Deze optie is beschikbaar als de herstelkosten minder dan € 60.000 bedragen. Er vindt dan geen onderzoek naar de schadeoorzaak plaats, maar enkel naar de herstelkosten. Bewoners kunnen zelf een aannemer inhuren (Herstel met Eigen Aannemer) of een aannemer van het IMG het herstelwerk laten uitvoeren (Herstel in Natura). Zie ook: keuzepad schademaatregelen het IMG.

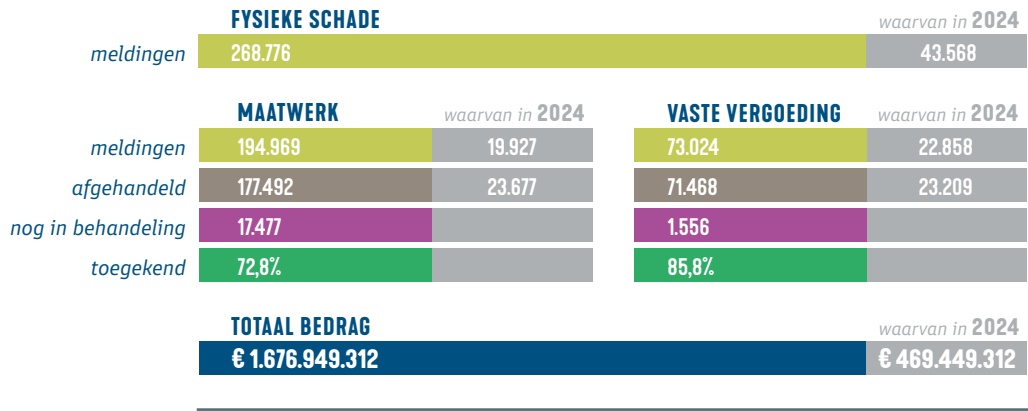
In 2024 is daarnaast het gehele gebied waar schade afgehandeld wordt in een Algemene Maatregel van Bestuur vastgelegd. In de basis gaat dit om de 'cirkel van Huizinge', plus de gebieden rondom Norg en Winschoten. Hiermee is ook een verkleining van het gebied uit mei 2021 teruggedraaid.

RESULTATEN

Het IMG voert verschillende regelingen uit: voor fysieke schade aan objecten, voor waardedaling, en voor immateriële schade. Het IMG en de voorganger TCMG hebben samen sinds 2018 in totaal meer dan € 2,5 miljard aan schadeherstel uitgekeerd vanuit alle regelingen. Het grootste deel daarvan is uitgekeerd aan vergoedingen voor fysieke schade, namelijk ruim € 1,6 miljard. Voor de regeling voor waardedaling is meer dan € 570 miljoen uitgekeerd en aan immateriële schade is inmiddels ruim € 260 miljoen uitgekeerd.

Bij waardedaling gaat het om waardedaling van woningen en andere panden, zoals bedrijfspanden. Bij immateriële schade gaat het om een vergoeding voor leed en verdriet als gevolg van de gaswinning. De vergoedingen voor immateriële schade zijn bedoeld voor erkenning van het leed als gevolg van de gaswinning en niet om het leed (volledig) weg te nemen. Voor alle data geldt de peildatum 31 december 2024.

In 2024 zijn voor de verschillende regelingen in totaal ruim 94.000 aanvragen gedaan. Het totaal aantal schademeldingen voor alle regelingen sinds de oprichting van het IMG staat per 31 december op ruim 524.000. Van alle afgehandelde meldingen is 69,2% toegekend.¹

Overzicht regelingen voor fysieke schade (totaal in 2024)

FYSIEKE SCHADE

Om de schadevergoedingen in kaart te brengen (tot nu toe, en voor 2024) kijken we vooral naar de fysieke schademeldingen die zijn afgehandeld via *maatwerk* en de *vaste vergoeding* (de optie voor daadwerkelijk herstel is pas in 2024, in eerste instantie op heel beperkte schaal, beschikbaar gekomen). In totaal (in de periode 2020-2024) zijn meer dan 268.000 aanvragen voor een schadevergoeding gedaan. Hiervan zijn bijna 42 duizend aanvragen in 2024 ingediend. Dit zijn bijvoorbeeld meldingen voor het repareren van scheuren in muren of gevels, herstel van daken of verzakkingen aan kozijnen.

Regeling 1. Maatwerk

Maatwerk (met onderzoek naar oorzaak van de schade) is tot nu toe de meest gekozen regeling. Op 31 december 2024 waren er 94.969 meldingen gedaan, waarvan 19.927 in 2024. 17.477 aanvragen (8,9%) zijn nog niet afgerond. In 2024 zijn er meer meldingen afgehandeld dan er nieuw zijn binnen gekomen.

maatwerk 229 dagen (peildatum 31 december 2024). Deels is deze hoge doorlooptijd veroorzaakt door de pauzering van schadezaken eind 2023, in afwachting het nieuwe beleid in het

Daadwerkelijk en duurzaam herstel

Een deel van de uitvoering van de nieuwe maatregelen naar aanleiding van de parlementaire enquête is in 2024 begonnen. *Daadwerkelijk Herstel* stelt bewoners in staat om fysieke schade aan hun woning of gebouw te laten herstellen tot een maximumbedrag van € 60.000 zonder dat er een onderzoek naar de oorzaak (causaliteitstoets) wordt uitgevoerd. Deze regeling is sinds eind juni 2024 beschikbaar.

In 2024 is een pilot uitgevoerd voor de nieuwe regeling *Duurzaam herstel*. Deze regeling gaat om het aanpakken van constructieve problemen van huizen om de kans op herhaalschade bij een nieuwe beving te verkleinen. Het is geen vergoeding die inwoners zelf kunnen aanvragen. IMG toetst of een adres voor Duurzaam herstel in aanmerking komt. Voor deze regeling wordt samengewerkt met NCG op het moment dat een woning ook in de versterkingsopgave zit. In dat geval kunnen bewoners kiezen om de werkzaamheden te combineren. In 2024 werd in totaal € 15,9 miljoen uitgegeven aan herstelgerelateerde werkzaamheden.

In totaal keerde IMG € 1,67 miljard aan vergoeding uit

Van de meldingen die zijn afgehandeld, is in 72,9% van de gevallen een schadevergoeding toegekend. Het toekenningspercentage varieert sterk per gemeente.

Het IMG streeft ernaar dossiers binnen een half jaar (182 dagen) af te handelen. Op dit moment is de gemiddelde doorlooptijd voor

kader van Nij Begun. Het gemiddelde wordt sterk beïnvloed door de zaken die na de pauzering in 2024 zijn afgerond en daarvoor zeer lang openstonden. Van de 17,4 duizend aanvragen die per 31 december 2024 openstonden, waren er bijna 10 duizend minder dan een half jaar oud. 1.147 aanvragen stonden tussen de 6 en 12 maanden open. 3.774 aanvragen stonden 1 tot 2 jaar open en 2.567 aanvragen langer dan twee jaar.

Regeling 2. Vaste vergoeding

De vaste vergoeding die bij een eerste melding kan worden aangevraagd, is een regeling waarbij een vast bedrag wordt uitgekeerd waarmee alle schade in een woning in één keer wordt vergoed en afgehandeld zonder onderzoek naar de schadeoorzaak. Het is bedoeld als een relatief eenvoudige afhandeling van schade met een snelle doorlooptijd. De hoogte van de vergoeding was tot 2024 standaard € 5.000. In 2024 is de hoogte van de vaste vergoeding aangepast. De vaste vergoeding bedraagt nu € 10.000. Voor woningen waarvoor eerder € 5.000 is ontvangen via de vaste vergoeding, of waarvoor de eerdere vergoeding voor schade via maatwerk lager uitkwam dan € 10.000, kan een aanvulling worden aangevraagd tot de nieuwe grens. Het uitkeren van de aanvulling van de vaste vergoeding ging eind 2024 van start. Deze regeling is bedoeld om verschillen in het verleden recht te trekken en de vergoeding ook ruimhartiger en milder te maken.

Sinds de start in 2021, tot en met 31 december 2024, zijn er 73.024 aanvragen ingediend voor een vaste vergoeding, waarvan 22.858 in 2024. Er waren per 31 december 2024 nog 1.556 meldingen in behandeling (2,1%). Ook voor de vaste vergoeding zijn er in 2024 meer aanvragen verwerkt dan dat er nieuw zijn binnen gekomen.

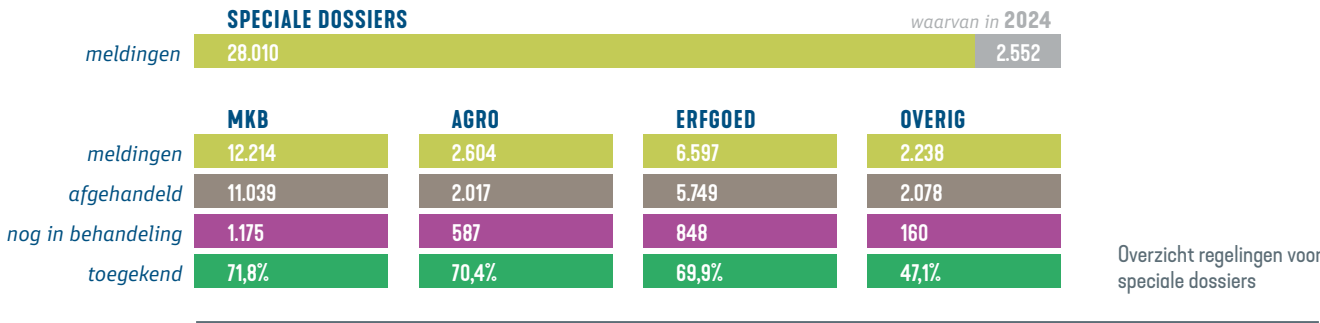
Van alle meldingen die zijn afgehandeld werd in 84,5% van de gevallen de schadevergoeding toegekend.

Bij het indienen van een fysieke schademelding krijgen aanvragers de keuze of ze hun melding willen afhandelen via maatwerk, de vaste vergoeding of daadwerkelijk herstel. In 2024 werd iets meer dan de helft van de aanvragen afgehandeld via de vaste vergoeding voor eerste schademeldingen. Het gebruik van deze regeling verschilt sterk per gemeente. Zo zien we in de kern van het bevingengebied dat er in verhouding weinig schademeldingen worden afgehandeld via de vaste vergoeding, mede doordat er vaak al sprake is van historische schademeldingen. Voordat de vaste vergoeding in 2021 werd ingevoerd, konden bewoners met fysieke schade enkel voor maatwerk kiezen. Met de komst van de aanvullende vaste vergoeding zal dat veranderen. Maar de schades in deze gebieden zijn vaak groter en complexer, waardoor maatwerk een logischere optie is. In de gemeenten Femsdelta en Het Hogeland koos bijvoorbeeld 1 op de 10 aanvragers voor een vaste vergoeding in 2024. Terwijl in gemeente Assen of gemeente Ooststellingwerf 90% van de aanvragers koos voor de vaste vergoeding.

De doorlooptijd voor de vaste vergoeding is gemiddeld 11 dagen. Vrijwel alle openstaande meldingen zijn minder dan een half jaar oud.

Speciale dossiers

Naast woningen liggen er in het aardbevingsgebied ook andere gebouwen, zoals winkels, kerken, agrarische bedrijven en andere bijzondere gebouwen. Er is binnen het IMG extra aandacht voor het midden- en kleinbedrijf (mkb), voor erfgoed en agrarische bedrijven en ‘overige’ bijzondere gebouwen.

Overzicht regelingen voor speciale dossiers

Voor het mkb is er soms specialistische kennis nodig voor een schadeopname. In totaal zijn er bijna 7,5 duizend meldingen gedaan, waarvan 934 in 2024. 1.174 meldingen zijn nog niet afgerond.

In totaal zijn zo'n 2.600 meldingen gedaan door agrarische bedrijven, 408 daarvan kwamen in 2024 binnen. 586 meldingen zijn nog niet afgerond. Voor eigenaren van erfgoedpanden kijkt het IMG extra goed of de vergoeding voldoende is om het schadeherstel op een passende manier uit te voeren, rekening houdend met de historische waarde van de panden. Voor erfgoedpanden zijn in totaal bijna 6.600 meldingen ontvangen, waarvan 605 in 2024 en staan er nog 848 meldingen open. Voor deze drie speciale doelgroepen werd 70% tot 72% van alle verwerkte aanvragen toegekend.

WAARDEDALING			waarvan in 2024	
meldingen	123.526		3.942	
WONINGEN			waarvan in 2024	
meldingen	121.338		1.754	
afgehandeld	121.229		1.803	
nog in behandeling	109			
toegekend	71,2%			
TOTAAL UITGEKEERD BEDRAG			waarvan in 2024	
	€ 573.661.769		€ 18.661.769	

Overzicht regelingen voor waardedaling

Er is daarnaast een vierde categorie 'overig'. Dit gaat om andere bijzondere gebouwen die niet in een van de andere drie categorieën vallen. Daarvan zijn in totaal 2.238 meldingen gedaan, waarvan er nog 160 open staan. Deze categorie heeft het laagste percentage toegekend, namelijk 47%.

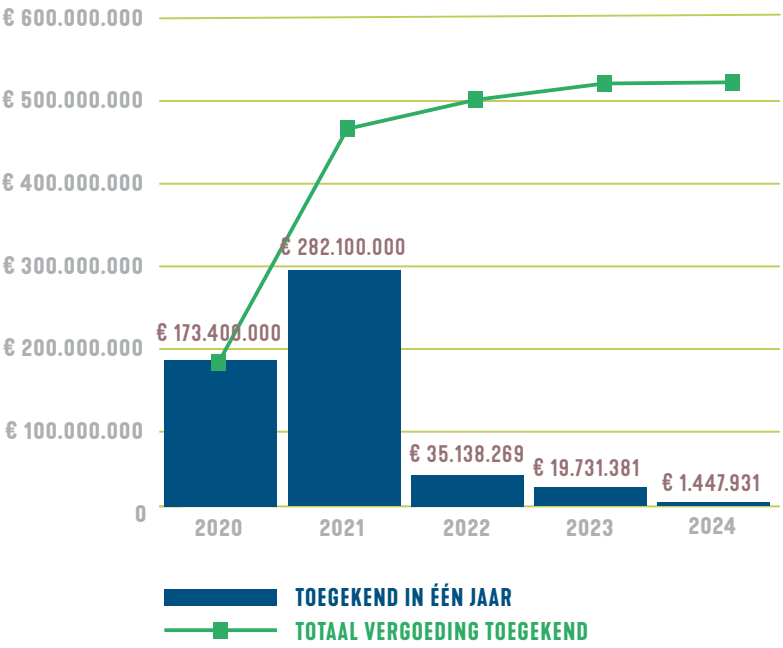
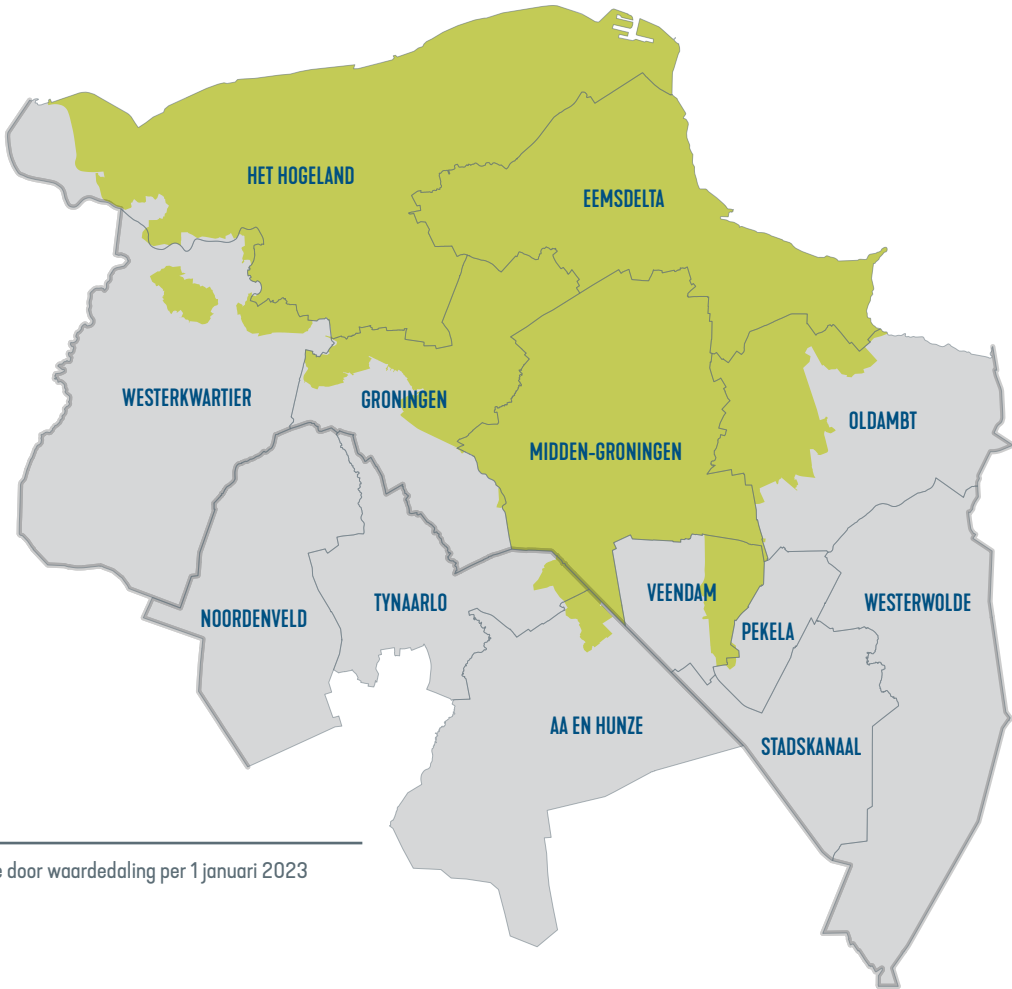
SCHADE DOOR WAARDEDALING

Het IMG vergoedt ook schade door waardedaling. Dat gaat om woningen en 'niet-woningen' (veelal bedrijfspanden). De regeling waardedaling is beschikbaar in een specifiek gebied. Sinds de start van de regeling (2020) zijn er meer dan 123 duizend aanvragen voor vergoeding voor waardedaling ingediend. In totaal is er meer dan € 570 miljoen uitgekeerd, waarvan ruim € 18,5 miljoen in 2024.

Regeling 1: waardedaling van woningen

De vergoeding voor woningen is in september van 2020 ingevoerd. Huiseigenaren die tussen 16 augustus 2012 en 1 januari 2021 een woning hadden in het aardbevingsgebied kunnen compensatie krijgen omdat de woning minder waard is geworden. De meeste aanvragen zijn direct in 2020 en 2021 ingediend. Eind 2024 waren er in totaal ruim 121 duizend meldingen, waarvan meer dan 100 duizend aanvragen al in de eerste anderhalf jaar zijn ingediend. Inmiddels hebben vrijwel alle in aanmerking komende eigenaren van woningen een vergoeding voor waardedaling aangevraagd. In 2024 kwamen er nog 1.754 nieuwe aanvragen binnen. Het IMG gaat in 2025 bewoners actief benaderen die zich nog niet hebben gemeld, maar wel recht hebben op een vergoeding.

Effectgebied voor schade door waardedaling per 1 januari 2023

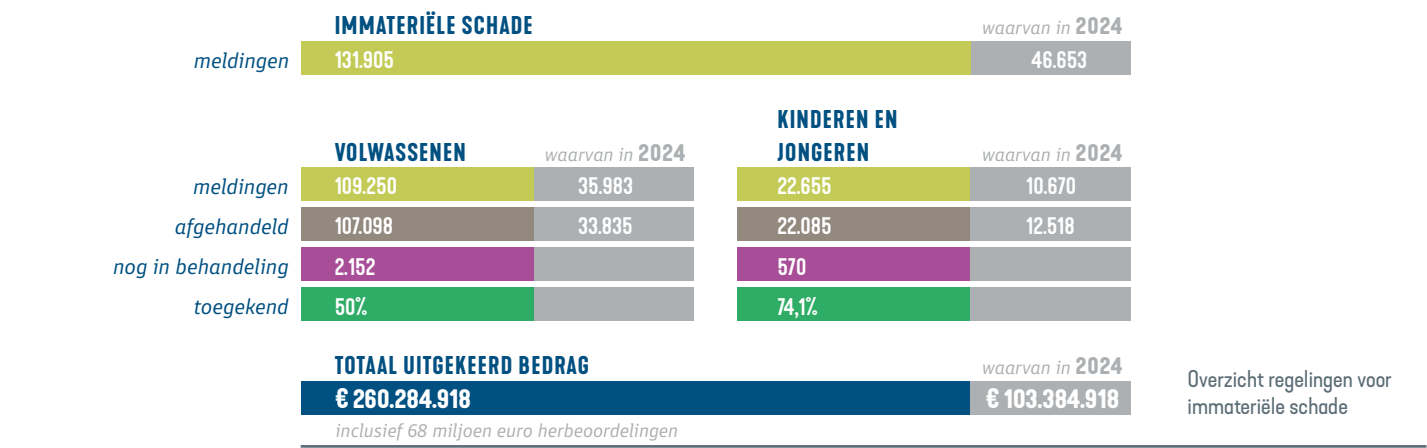
Bedrag per jaar voor vergoeding waardedaling woningen

Het toewijzingspercentage is 71%. Er zijn nog 109 verzoeken die nog geen toekenning of afwijzing hebben ontvangen, of die op een andere manier inmiddels afgehandeld zijn. De gemiddelde doorlooptijd is 51 dagen.

Regeling 2: waardedaling van niet-woningen

Naast woningen kunnen ook winkels, kantoren en andere bedrijfspanden zonder woonfunctie kampen met waardedaling. Medio 2024 is de regeling voor waardedaling van niet-woningen (zoals bedrijfspanden) opengesteld.

Er zijn 2.188 meldingen ingediend voor bedrijfspanden en daarvan zijn er 1.969 verwerkt. Het toewijzingspercentage is 60%. Er zijn nog 219 verzoeken die nog geen toekenning of afwijzing hebben ontvangen, of die op een andere manier inmiddels afgehandeld zijn. De gemiddelde doorlooptijd is 23 dagen.

IMMATERIËLE SCHADE

De regeling voor immateriële schade is vanaf 15 november 2021 gefaseerd opengesteld. In eerste instantie ging dit om het vergoeden van immateriële schade aan volwassenen. Sinds november 2023 komen ook kinderen en jongeren tot en met 17 jaar in aanmerking voor een immateriële schadevergoeding.

De vergoeding is bedoeld voor mensen die ernstig leed en verdriet hebben gehad als gevolg van de gaswinning. Het gaat bijvoorbeeld om mensen met veel schade, of mensen die een versterkingstraject hebben doorgemaakt. Deze ervaringen hebben een grote impact op hoe

mensen zich voelen. Deze schade is niet fysiek van aard. Het gaat hierbij om emotionele schade, zoals verdriet, angst, pijn en psychologische problemen gerelateerd aan de (gevolgen) van de aardbevingen en de onzekerheden in het afhandelingsproces. De regeling voor immateriële schade is bedoeld om dat te erkennen en leed te verzachten.

In 2024 zijn er 46.653 nieuwe aanvragen ingediend voor het vergoeden van immateriële schade. Sinds het begin van de regeling gaat het in totaal om bijna 132 duizend meldingen. In totaal is er tot eind 2024 een bedrag van ruim € 260 miljoen uitgekeerd (dit is inclu-

Wie komt in aanmerking?

Er zijn vier objectieve bouwstenen en één subjectieve bouwsteen op basis waarvan bepaald wordt of iemand in aanmerking komt voor immateriële schadevergoeding. De vier objectieve bouwstenen zijn de locatie, de veiligheid, de omvang van de schade en de doorlooptijd. Daarnaast is er een persoonlijke impactanalyse middels een vragenlijst als subjectieve bepaling.

Herbeoordelingen

Naar aanleiding van de maatregelen uit Nij Begun zijn er automatische aanvullingsrondes voor immateriële schadevergoeding geweest. In de automatische aanvullingsrondes is gekeken of er een hoger bedrag toegekend zou worden als de aanvraag nu zou worden gedaan. Als dat zo is, dan wordt het bedrag automatisch aangevuld. Naar aanleiding van de maatregelen uit Nij Begun zijn de criteria versoepeld om voor de maximale vergoeding van € 5.000 voor immateriële schade in aanmerking te komen. Ook is ervoor gezorgd dat er binnen een gezin geen verschillen meer optreden: elk gezinslid krijgt automatisch de vergoeding die aan het gezinslid met de hoogste vergoeding is toegekend. Tot slot krijgen kinderen hetzelfde bedrag als hun ouders.

	2020	2021	2022	2023	2024
totaal uitvoeringskosten	€ 184.530.076	€ 258.982.092	€ 224.640.114	€ 240.310.008	€ 250.148.808
totaal uitgekeerde schadevergoeding	€ 497.607.997	€ 606.021.530	€ 362.546.840	€ 309.696.563	€ 645.318.865
uitvoeringskosten per euro schade	€ 0,37	€ 0,43	€ 0,62	€ 0,78	€ 0,39

De uitvoeringskosten per euro schade-uitkering, per jaar

sief herbeoordelingen ten gevolge van de Nij Begun-maatregelen.

Regeling 1. Immateriële schade volwassenen

Van de 132 duizend meldingen zijn er 109 duizend aanvragen voor volwassenen gedaan. Daarvan is ongeveer de helft toegekend (zie ook volgende paragraaf 'waardering IMG'). Er zijn nog 2.152 aanvragen in behandeling. De gemiddelde doorlooptijd is 44 dagen. We zien een vrij grote spreiding in doorlooptijd. De spreiding van doorlooptijd komt omdat veel dossiers automatisch afgehandeld worden en dat gaat vrij snel. Als een dossier door een medewerker beoordeeld moeten worden, duurt dat vaak wat langer.

Regeling 2. Immateriële schade minderjarigen

In 2024 zijn er 10.670 nieuwe aanvragen ingediend voor immateriële schade bij kinderen en jongeren. Sinds het begin van de regeling gaat het in totaal om bijna 23 duizend meldingen. Deze regeling is in 2023 gestart.

Van de 22,6 duizend meldingen zijn de meeste aanvragen verwerkt. Op de peildatum zijn er nog 570 aanvragen van kinderen en jongeren in behandeling. In totaal is 74,1% van de aanvragen toegekend. De doorlooptijd van deze relatief nieuwe regeling is gemiddeld 39 dagen.

UTVOERINGSKOSTEN PER EURO SCHADE-UITKERING

De uitvoeringskosten van het IMG waren de afgelopen jaren hoog. Ze waren ook geregeld aanleiding voor aandacht in de Eerste en Tweede Kamer. In 2024 zijn de gemiddelde uitvoeringskosten van de schaderegelingen ten opzichte van 2023 gehalveerd van € 0,78 per uitgekeerde euro naar € 0,39 per uitgekeerde euro. Dat komt mede doordat de afhandeling van fysieke schade, die in 2023 deels was gepauzeerd in afwachting van de invoering van de maatregelen uit Nij Begun, in 2024 weer opstartte. De omvang van de uitgekeerde vergoedingen in 2024 is mede als gevolg hiervan, ten opzichte van 2023, meer dan verdubbeld. De totale uitvoeringskosten stegen over dezelfde periode licht, waardoor de gemiddelde uitvoeringskosten per uitgekeerde euro fors daalden.

WAARDERING IMG

Het IMG vraagt doorlopend aanvragers naar hun waardering voor (deel)processen en besluiten waar zij mee te maken hebben gehad. In 2024 kregen ruim 53.000 aanvragers een uitnodiging om een vragenlijst over hun ontvangen besluit in te vullen. Meer dan 10.000 mensen deelden hun mening (19%) in rapportcijfers naar de tevredenheid over de uitvoering van de maatregel.

Maatwerk (fysieke schade)	6,8
Vaste vergoeding	8,9
Waardedaling (totaal)	6,0
Immateriële schade (volwassenen)	5,5
Immateriële schade (kinderen en jongeren)	5,0

Rapportcijfers waardering voor deelprocessen van het IMG

Van alle regelingen, waarderen aanvragers van de vaste vergoeding het besluit het hoogst, namelijk met een 8,9. Daarna heeft de afhandeling van fysieke schade via maatwerk (de maatwerk-regeling) de hoogste waardering (6,8). De afhandeling van de immateriële schade voor kinderen en jongeren scoort een onvoldoende.

Er is een duidelijk verschil zichtbaar tussen de rapportcijfers van wie de vergoeding voor immateriële schade wel en niet heeft gekregen. Bewoners die een vergoeding voor immateriële schade ontvingen zijn beduidend meer tevreden over de regeling dan bewoners die géén vergoeding ontvingen. Bewoners die de vergoeding wel ontvingen, gaven gemiddeld een 7,6. Het patroon voor de vergoeding voor immateriële schade voor kinderen en jongeren is vergelijkbaar: een score van 4,7 gemiddeld door alle aanvragers, een score van 7,2 door aanvragers die een vergoeding ontvingen.

De twee waardedulingsregelingen (voor waardedaling van woningen en niet-woningen) krijgen gezamenlijk een 6,0. Doordat de regeling voor woningen de meeste woningen wel heeft bereikt, is het aantal nieuwe aanvragen en besluiten nu laag. Tegelijkertijd is de regeling voor niet-woningen nieuw en zijn er in juli 2024 voor het eerst tevredenheidscijfers voor opgehaald. De respons op de vragenlijst over de waardering is als gevolg daarvan aan de lage kant en geeft mogelijk niet een goed beeld.

De waardering voor de regeling voor immateriële schade krijgt het laagste rapportcijfer, een 5,5. Het IMG ziet een mogelijke verklaring in het hoge afwijzingspercentage. In principe kan iedereen een aanvraag voor immateriële schade indienen bij het IMG, los van het feit of je binnen het effectgebied woont of eerder schade hebt gemeld. De beoordeling of een aanvrager wel of geen recht heeft op een vergoeding is afhankelijk van een aantal factoren, zoals de locatie van de woningen, de veiligheid en omvang van de schade en de doorlooptijd (zie tevens het kader op de vorige pagina). Het afwijzingspercentage (besluit tot geen vergoeding) is dan ook relatief hoog (bijna de helft van ontving in 2024 een afwijzing).

HOGE WAARDERING VOOR SERVICE EN CONTACT

Het Serviceloket en de afdeling Planning (voor het maken van een afspraak voor een schade-opname) kregen respectievelijk een rapportcijfer voor hun diensten van een 7,7 en 8,6. Het persoonlijk contact op de steunpunten krijgt een 8,7.

MILD, MENSELIJK, MAKKELIJK: TOEKOMSTPLANNEN

In 2024 ontwikkelde het IMG een vragenlijst om de ervaringen van aanvragers op een meer algemeen niveau te kunnen meten. De vragenlijst voor deze nieuwe monitor is voor het eerst in januari 2025 uitgezet. De monitor meet de beleving op aspecten als menselijker, milder, makkelijker, deskundigheid, professionaliteit, erkenning, schadeherstel en vertrouwen over alle maatregelen heen. De komende vijf jaar wordt in elk geval ieder half jaar onderzocht hoe aanvragers die in het half jaar daarvoor een besluit hebben ontvangen, de dienstverlening ervaren. Het doel is dat het IMG nog beter inzicht krijgt in de ervaringen en wensen van aanvragers, om zo de dienstverlening verder te verbeteren.

Meer weten? Voor de meest recente data verwijzen we naar het dashboard van het IMG zelf. Op www.schadedoormijnbouw.nl/dashboard houdt het IMG de voortgang van de aanvragen, het aantal besluiten, afwijzingen en toekenningen, de hoogte van de vergoedingen, de tevredenheid van de aanvragers wekelijks bij.

Door de ogen van inwoners: ervaringen met het herstellen van schade

De cijfers over de resultaten van de schadeafhandeling vertellen slechts een deel van het verhaal. Om ook het verhaal achter de cijfers te horen, riepen we een focusgroep van diverse Groningers bijeen. Zij vertelden hoe zij de afhandeling van schade hebben ervaren én wat deze ervaringen doen met hun vertrouwen in de overheid.

PROCES EN DEELNEMERS

Op 25 februari 2025 spraken we met zeven respondenten (allemaal mannen in twee leeftijdsgroepen, 35-49 en 50+) die in de laatste anderhalf jaar in een schadeafhandelingstraject zaten of nog zitten. Deze respondenten hebben gereageerd op een oproep in het Groninger Panel om mee te doen aan dit gesprek. We vroegen de deelnemers naar hun ervaringen met de schadeafhandeling en wat deze ervaringen hebben gedaan met het vertrouwen in de overheid. De belangrijkste uitkomsten van de focusgroep vatten we hier samen. De focusgroep is niet

representatief, maar de verhalen en ervaringen van de deelnemers vertonen wel de nodige overeenkomsten met de uitkomsten van onderzoek onder grotere groepen inwoners zoals ‘Stap Verder’ van het Gasberaad. Vijf deelnemers geven aan vooral negatieve gevoelens te hebben en twee deelnemers zijn redelijk positief.

DRIE KEER HERSTEL

Herstel van schade gaat over herstel van fysieke schade aan huizen en gebouwen, herstel van immateriële schade en herstel van vertrouwen. Het handelen daarna heeft de immateriële schade niet doen verminderen en het verbrekken van vertrouwen veroorzaakt. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard, is gebleken uit de focusgroep over herstel.

ONZEKERHEID EN EEN LANG PROCES

Uit het gesprek blijkt dat de deelnemers veel onzekerheid hebben ervaren na hun schademelding. Deze onzekerheid heeft vele oorzaken. Het proces waarin ze terecht kwamen was volgens de deelnemers lang (van enkele maanden tot meerdere jaren) en onoverzichtelijk. Er zijn veel verschillende experts en betrokken personen en het proces doorlopen vroeg om een hoop geduld. Deze onzekerheden hebben geleid tot

stress, veel tijdsverlies, een gevoel van onrechtvaardigheid en meer. Enkele voorbeelden, soms van jaren terug, want de wonden zijn nog steeds voelbaar:

“Schade in de ene kamer werd wel meegenomen en dezelfde scheur aan de andere kant van de muur in de kamer ernaast, was geen aardbevingsschade. Vervolgens ga je oeverloos heen en weer. Uiteindelijk moest er een arbiter aan te pas komen, kregen we gelijk en werd de schade vergoed. Na twee jaar”

“Als burger moet je binnen twee weken reageren. Vervolgens heeft het IMG 6 maanden de tijd”

“De regels zijn zo complex, dat je iemand moet inhuren om het te begrijpen”

“De eerste expert komt op € 850 schade, de tweede op € 18.000”

“Veur dat dit kloar is, lig ik onder de zoden”

De onzekerheid die de respondenten hebben ervaren en nog steeds ervaren, en ontstaat regelmatig vanuit tegenstrijdige conclusies van experts. De meeste deelnemers aan de focusgroep vonden de kennis van de experts ondermaats. Dat geeft weinig vertrouwen. Enkele mensen zijn ertoe overgegaan om na te vragen wat de opleiding van de expert is.

De onzekerheid wordt door de gespreksdeelnemers ook gekoppeld aan hoe ingewikkeld het proces is geworden. Dat was niet altijd zo. In het begin (voor 2018), toen schade door de NAM werd gecompenseerd, was het proces veel eenvoudiger, geeft een deelnemer aan. Nu lijkt schadeafhandeling voor iedere melding weer anders. En wijkt een situatie af van de standaard, dan wordt het ingewikkeld. Zo geeft een deelnemer aan dat hij ruim anderhalf jaar moest wachten tot uitkering van de schade, omdat de eigendomssituatie van zijn woning (zijn dochter is ook voor 1% eigenaar van het pand) tot problemen leidde bij het IMG. Een ander voorbeeld is een huis dat op een archeologisch monument staat, waar nog steeds geen oplossing voor is, terwijl de procedure al enkele jaren loopt.

ONEERLIJKHEID LEIDT TOT VERDEELDHEID

Door de grote verschillen in de beoordelingen van experts ontstond een zekere mate van willekeur in de hoogte van de uitgekeerde

EXPERTS ZEGGEN SOMS TEGENSTRIJDIGE DINGEN

schadevergoedingen. Deze verschillen werden ook benoemd door de Commissie Van Geel. Alle deelnemers aan de focusgroep hebben deze grote verscheidenheid ook ervaren. Verschillen ontstaan ook doordat mensen verschillen. Laaggeletterdheid komt veel voor in de regio en niet iedereen is verbaal even sterk. De deelnemers aan de focusgroep geven allemaal aan dat inwoners die de regelingen beter begrijpen, meer voor elkaar krijgen.

“Mensen die minder goed voor zichzelf kunnen opkomen, die krijgen minder.”

Dit werkt verdeeldheid in de hand, want mensen worden jaloers. Het zijn ook met name de frustratie en de ongelijkheid die hebben geleid tot de (toenemende) immateriële schade. Wanneer mensen zien dat de burens verderop een hele nieuwe keuken plaatsen, is er onbegrip en twijfel over waarom die mensen zoveel meer geld hebben gekregen. Terwijl die mensen de keuken misschien voor een groot deel betaalden vanuit hun eigen spaargeld. Een aantal deelnemers aan de focusgroep constateert dat dit tot onderling wantrouwen tussen inwoners heeft geleid.

Juist doordat mensen zelf het initiatief moeten nemen in het melden van schade, én assertiviteit hierin veel effect heeft op de uitkomsten, ontstaan grote verschillen. Een deelnemer stelde als oplossing een buurtteam voor, naar

voorbeeld van buurtzorg: *“In de directe leefomgeving van mensen aanwezig. Na een beving, direct erop af, scheuren herstellen of opnemen.”* Proactief, in plaats van reactief.

VERTROUWEN IN DE OVERHEID VRAAGT OM VERTROUWEN VAN DE OVERHEID

Het wegnemen van de verschillen en iedereen een eerlijke behandeling geven, zijn nodig om het vertrouwen in de overheid weer te vergroten. De groep benadrukt: luisteren naar de inwoners is het belangrijkste. Luisteren en contact hebben is meer van belang dan geld. Want *“de vergoeding voelde wel als erkenning”,* maar *“dat het voor de deuren van de hel moest worden weggesleept hielp niet mee”*. *“Geen maatregel is spontaan vanuit de overheid ingesteld.”*

Het was altijd onder druk van de bevolking”. De immateriële schadevergoeding geeft een (kleine) erkenning van het probleem, maar het kan het geleden leed nooit wegnemen, is de mening van de deelnemers.

De procedures waarbij het IMG zes maanden heeft om met rapporten te komen en schade-melders vervolgens twee weken hebben om te

reageren wordt ervaren als wantrouwen vanuit de overheid in mensen. Ook de vele controles en ervaringen dragen hieraan bij. *“Vertrouwen van de mensen in de overheid moet beginnen bij vertrouwen van de overheid in de mensen”.*

De consensus in de groep is: *“Haal de tussenstappen eruit”.* Er is bij de deelnemers begrip dat er getoetst moet worden, het is belastinggeld, maar: *“Draai het proces om. Zet een aannemer aan het werk en ga dan toetsen. Eerst uitvoeren, dan controleren”.* Dit lijkt op wat er is gedaan in de pilot verduurzamen en zoals maatregel 29 van Nij Begun is vormgegeven. Een deelnemer had meegedaan in de pilot en was daarover positief: *“Eerst komt er iemand kijken wat er nodig is en wat er kan. Dan gaat een aannemer aan de slag en die krijgt het geld direct”.*

Die volgorde en manier van werken versimpelt het proces, maar vraagt ook flexibiliteit. De focusgroep geeft aan dat daar behoefte aan is. De starheid en complexiteit van de regels geven niet het gevoel dat er met inwoners meegedacht wordt. Daarbij wordt ook opnieuw het kennisniveau van de schade-experts genoemd. Het kennisniveau van de verschillende experts blijkt heel divers. Sommige experts lijken bijvoorbeeld niet eens te weten wat een latei is, stelde één van de deelnemers. ‘Incompetent’ is het oordeel van een ander.

CONTACT IS MET
20 BELANGRIJK
ALS GELD

Aansluitend gaat het weer over de ervaringen met experts. De deelnemers hebben de ervaring dat veel experts en beoordelaars van buiten de regio komen. Deze mensen zijn vaak slechts één of twee dagen per week in de regio en daardoor inflexibel in het maken van een afspraak. Zeker wanneer *“mensen dan een dag van tevoren afbellen, helpt dat niet”.*

Tegelijkertijd wijst een aantal deelnemers ook naar zichzelf wanneer het gaat over vertrouwen. *“Met wijzen naar de overheid los je geen problemen op”.* Daarvoor is het wel nodig dat de overheid met een uitgestoken hand de regio ingaat. Hoe verbeter je het vertrouwen in de overheid? *“Vraag het aan de mensen die hier [bij de focusgroep] niet zijn, wat zij nodig hebben en hoe ze geholpen kunnen worden. Maak contact.”*

BEVINDINGEN

Sinds de oprichting van het IMG (en zijn voorganger TCMG) is bijna € 2,5 miljard uitgekeerd voor schadevergoeding. Het grootste deel van dit bedrag, ruim € 1,6 miljard, is besteed aan het vergoeden van fysieke schade aan woningen en gebouwen. Meer dan € 500 miljoen is uitgekeerd voor waardedaling van woningen en ruim € 250 miljoen voor immateriële schade. Aanvragers beoordelen de regelingen die laagdrempelig zijn, en snel worden uitgevoerd, gemiddeld genomen heel positief. Denk aan de vaste vergoedingen bij fysieke schade, en de vergoedingen voor waardedaling. Regelingen die een langere doorlooptijd hebben, of waar veel experts bij nodig zijn, scoren minder positief. De regeling voor immateriële schade kent relatief veel afwijzingen wat de gemiddelde tevredenheid flink drukt.

Met de invoering van nieuwe maatregelen na de parlementaire enquête, zoals herstel tot € 60.000 zonder causaliteitstoets, zet het IMG stappen naar een menselijkere, mildere en makkelijkere aanpak. De komende jaren moet blijken of deze veranderingen inderdaad leiden tot meer tevredenheid en vertrouwen.

Ondanks inspanningen ervaren bewoners nog onzekerheid en onvrede. Kritiek op de deskundigheid, de complexiteit en de willekeur in de besluitvorming maken duidelijk dat de complexe en emotionele historie van het schadedossier niet snel ongedaan kan worden gemaakt. Duidelijkheid, transparantie en luisteren naar de ervaringen van bewoners blijven hierbij belangrijk.

De deelnemers uit de focusgroep laten zien dat de emoties over de schadeafhandeling diep zitten. Deze ervaringen gaan vaak nog over oudere en/of gestapelde afhandelingen. Hoewel de vraag aan de deelnemers specifiek over de laatste periode ging, blijkt dat de gevoelens van eerder leed niet direct ongedaan zijn bij invoering van nieuwe regelingen.

Ook het rapport ‘Stap verder’ van het Groninger Gasberaad is positief over de nieuwe maatregelen. Zij rapporteren dat de introductie van de vaste vergoeding positief wordt geëvalueerd en dat er ook vooruitgang te zien is in de mate van tevredenheid voor de erkenning en afhandeling van schademeldingen. Het Groninger Gasberaad geeft ook aan dat er nu minder geschillen, bezwaren en rechtszaken lopen.

Overkoepelend kan over schadeafhandeling en herstel gezegd worden dat de nieuwe maatregelen positief ontvangen worden door die inwoners die er mee te maken hebben. Nieuwe verwachtingen ten aanzien van de snelheid van de afhandeling van de schademeldingen moeten realistischer geschat worden. De afdrank over het geheel is dat de beladenheid van de schade en de afhandeling in de regio diep zit en dat veel oud zeer nog bepalend is voor de gevoelens over deze afhandeling en herstel. De nieuwe aanpak zal tijd nodig hebben om overal neer te dalen.

Jeanet Wemmenhove is coördinator van het team van onafhankelijk inwonersondersteuners van de gemeente Eemsdelta. De inwonerondersteuners zijn nodig, omdat sommige inwoners mentaal vastlopen door de bevingproblematiek.

Waarde toevoegen aan de keukentafel

team Aardbevingen de Baas, maar staat buiten de reguliere organisatie. Bij andere gemeenten zijn mensen in vergelijkbare functies, zoals aardbevingscoaches, vaak onderdeel van de afdeling maatschappelijk werk of sociaal team. Zo niet bij de gemeente Eemsdelta: *“Wij zijn bewust een onafhankelijk team, zodat we niet óver inwoners aan het praten zijn maar mét hen praten aan de keukentafel. Eens in de twee weken hebben we een afstemmingsoverleg, voor de rest zijn we er voor de inwoners.”*

Een inwonersondersteuner gaat langs de deuren, om te luisteren en te helpen. Mensen leggen hun frustraties en problemen op tafel. De aanleiding voor de gesprekken zijn de versterkings- en hersteloperaties, maar daar heeft een ondersteuner weinig tot geen invloed op. Dat geldt ook voor de stress voor inwoners die tijdens het versterkingsproces of bij sloop en nieuwbouw ontstaat, maar de ondersteuner kan wel kijken of die stress draaglijker kan worden gemaakt door andere oorzaken van stress weg te nemen. *“We komen veel andere problematiek tegen, zoals ziekte, financiële problemen of conflicten. Soms durven mensen niemand meer te bellen. Waar we kunnen, helpen we mensen, door bijvoorbeeld samen een telefoontje te plegen.”*

Jeanet geeft een voorbeeld van een collega die een ouder echtpaar ondersteunde. De woning van deze mensen was versterkt, maar er waren zaken waarover ze niet tevreden waren. Bellen durfden ze niet. De collega heeft de aannemer gebeld, die een stukje verderop aan de slag was en samen zijn ze bij hem in de bouwkeet langs geweest voor een goed gesprek. Daarna heeft

de aannemer een en ander netjes opgelost. Zo eenvoudig en waardevol kan het werk als inwonersondersteuner zijn. Luisteren, naast de inwoners staan en mensen weer in hun kracht zetten.

Mensen vinden het heel fijn dat er iemand voor hen is

Het is geen makkelijk werk. Mensen zijn vaak gefrustreerd. Zowel inwoners als medewerkers van instanties. Jeanet heeft ook contact met NCG, IMG en woningcorporaties om te kijken wat die kunnen doen in een specifieke casus. Extra informatie of toelichting bieden is vaak genoeg. Jeanet heeft ook begrip voor de positie van bijvoorbeeld de woningcorporaties. Ze staan voor een onmogelijke taak om het voor iedereen goed te doen. Ze begrijpt waarom zaken soms lang op zich laten wachten, maar dat is de ratio die spreekt. *“Voor mensen gaat het om het gevoel, de emoties. Dat is een andere taal.”* Jeanet omschrijft dat zo: *“Ik kan het uitleggen, maar eigenlijk is het niet uit te leggen.”*

Dat zaken lang op zich laten wachten is niet eens het grootste probleem. *“Snelheid is niet het issue”.* Zorgvuldigheid wel. En eerlijk, transparant en met een helder perspectief communiceren. Jeanet: *“Geen nieuws, is ook nieuws. Laat altijd iets van je horen.”*

Aan tafel zitten voor een goed gesprek is de kern van het werk van Jeanet en haar collega's. Bijna 10 jaar geleden is de functie van onafhankelijk inwonersondersteuner ingesteld, omdat binnen het aardbevingsdossier meer gerichte hulp en begeleiding nodig bleek. Inwoners liepen mentaal vast door de bevingproblematiek. Jeanet: *“Mensen vinden het heel fijn dat er iemand voor hen is. Ze kunnen alles kwijt bij de inwonersondersteuner.”*

Jeanet is als coördinator van het team van inwonersondersteuners nog steeds betrokken

bij complexe casussen. Eerder was ze ook zelf meerdere jaren als inwonersondersteuner actief. *“Het kan zwaar werk zijn,”* vertelt ze, *“wanneer je teveel uitzoomt. Inzoomen op de individuele keukentafels helpt, want dáár zit de waarde die je toevoegt.”* Een inwonersondersteuner is geen hulpverlener, maar biedt een luisterend oor en geeft een duwtje in de rug. Zodat inwoners, op termijn, zelf weer verder kunnen.

Voor Jeanet is het heel belangrijk dat ze onafhankelijk is, zoals de functietitel al zegt. Ze is in dienst bij de gemeente, als onderdeel van het

Versterken

Nationaal Coördinator Groningen (NCG) gaat over de veiligheidsbeoordeling van alle adressen in de versterkingsopgave en zorgt waar nodig voor de versterking van gebouwen in het aardbevingsgebied. In 2015 werd NCG ingesteld door de Rijksoverheid, provincie Groningen en de gemeenten in het aardbevingsgebied, met als taak te beoordelen waar en hoe versterking moet worden gerealiseerd. Per 1 januari 2020 is NCG verantwoordelijk voor de uitvoering van de versterkingsopgave.

Om aan deze verantwoordelijkheid invulling te geven, laat NCG onafhankelijke experts de woningen en overige gebouwen inspecteren. Op basis van de externe onderzoeken versterkt de NCG vervolgens de gebouwen die onveilig zijn. In dit hoofdstuk beschrijven we de stand van zaken van de versterking op basis van feitelijke cijfers en geven we een indruk van de ervaringen van inwoners met de versterkingsopgave en het versterkingsproces.

Maatregelen voor versterken in Nij Begun

- Gebiedsgerichte crisisaanpak voor versnelling van de versterking
- NCG maakt de uitvoering van de versterking meer mensgericht
- Meer maatwerk om verschillen tegen te gaan
- Meer aandacht voor ruimtelijke kwaliteit tijdens de versterking
- Extra geld voor leefbaarheid en wijkontwikkeling
- Extra geld voor herstel van de openbare ruimte ná afronding van de versterking
- Vergoeding voor eigen tijd van bewoners in versterking
- Indexering gestegen kosten
- Extra budget personeelskosten decentrale overheden
- Woningen die nog versterkt moeten worden aardgasvrij (-gereed) maken (zie ook het hoofdstuk over maatregel 28)
- Verduurzamingsstimulering voor woningen in Groningen en Noord-Drenthe (zie ook het hoofdstuk over maatregel 29)

De veiligheidsnorm

Tijdens een aardbeving moeten personen in en nabij gebouwen voldoende veilig zijn. In de Tijdelijke Wet Groningen wordt de Meijdam veiligheidsnorm van 10-5 gehanteerd. NCG besteedt de opname en beoordeling uit aan externe ingenieursbureaus en aannemers; zij hanteren de Nederlandse Praktijkrichtlijn (NPR 9998) voor aardbevingsbestendig bouwen (opgesteld door het Nederlands Normalisatie Instituut [NEN]). De NPR 9998 biedt opdrachtgevers, constructeurs en aannemers een (technisch) houvast bij nieuwbouw en bij het preventief versterken van woningen. De veiligheidsnorm staat vast. Wel verandert het bevingrisico door het afnemen en inmiddels stoppen van de gaswinning.

MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE NCG

“Inwoners van het aardbevingsgebied moeten veilig kunnen wonen, werken en leren. Daarom werkt NCG aan het onderzoeken en versterken van gebouwen. Dat doen we met aandacht en respect voor bewoners en het gebied. Zo werken we samen aan een sterk, aantrekkelijk en duurzaam Groningen. Voor nu en de toekomst.”

(NCG Jaarplan 2024, pagina 2)

INZET OP VERDUURZAMING EN PROCES

De introductie van de 50 maatregelen uit Nij Begun heeft gevolgen voor hoe NCG werkt en wat inwoners van de organisatie mogen verwachten. Een belangrijke verandering is dat de versterking van woningen gecombineerd wordt met isolatie. Maatregel 28 regelt dat woningen die nog versterkt moeten worden, meteen ook goed geïsoleerd en aardgasvrijgemaakt gemaakt kunnen worden. Dat geldt voor zware en middelzware versterkingen. Maatregel 29 start rond de zomer van 2025 en bevat een isolatiepro-

gramma voor woningen die niet onder maatregel 28 vallen. In de Staat van de aanpak gaan we uitgebreid op deze maatregelen in.

Naast verduurzaming moet het proces van versterken versneld en eenvoudiger gemaakt worden. Zo is er een speciaal team opgericht dat knelpunten moet oplossen, zodat bewoners minder lang in onzekerheid zitten. Ook wordt er meer ingezet op bewonersparticipatie. In de Dorpenaanpak is in 2023 gestart met participatieteams, dat is in 2024 verder uitgebreid. Alle veranderingen samen moeten ervoor zorgen dat de versterking milder, menselijker en makkelijker verloopt.

Adressen

Waar in dit hoofdstuk over adressen gesproken wordt, bedoelen we woningen en gebouwen die binnen de versterkingsopgave van NCG liggen. Op 31 december 2024 waren dat er 27.713.

FASE 1

NOG TE STARTEN

Er zijn inmiddels bijna 28.000 adressen die binnen de versterkingsopgave vallen. Ieder adres moet worden opgenomen in het Lokaal Plan van Aanpak van de gemeente.

FASE 2

OPNAME

De woning wordt opgenomen in het Lokaal Plan van Aanpak van de gemeente. Vervolgens verzamelt een ingenieursbureau bouwtechnische gegevens van een woning. NCG kan vanaf dit moment een beoordeling laten plannen en uitvoeren door een onafhankelijke bouwkundige van een ingenieursbureau.

FASE 3

BEOORDELING

Een deskundige bestudeert alle gegevens die zijn verzameld. Op basis van de verzamelde gegevens berekent de deskundige of het gebouw voldoet aan de veiligheidsnorm, en beoordeelt daarmee of een woning veilig genoeg is in het geval van een aardbeving, of niet. De norm hierbij is dat de bewoners in geval van een (zware) aardbeving 'veilig en op tijd' de woning moet kunnen verlaten. NCG controleert het rapport:

- Als een woning **niet aan de veiligheidsnorm voldoet**, dan is versterking nodig. De woning gaat door naar fase 4.
- Als een woning wel **voldoet aan de veiligheidsnorm**, dan is versterking niet nodig. Is een woning op norm? Dan ontvangt de eigenaar een Besluit op norm (fase 6). De eigenaar heeft 6 weken de tijd om hiertegen in bezwaar te gaan.

FASE 4

PLANVORMING

Is versterking nodig? Dan wordt samen met de eigenaar een uitvoeringsplan opgesteld. Daar komt veel bij kijken. Van de persoonlijke wensen, tot de keuze van een aannemer. Van uitzoeken of er wijzigingen nodig zijn voor de hypotheek tot het aanvragen van vergunningen. Ook moet duidelijk worden of er tijdelijk andere huisvesting nodig is. Staat alles vast? Dan wordt het uitvoeringsplan vastgelegd in een versterkingsbesluit.

FASE 5

VERSTERKEN

Als het plan klaar is en het versterkingsbesluit is genomen, dan kan de aannemer starten. Daarbij kan het gaan om sloop (en nieuwbouw) of versterking van het bestaande gebouw.

FASE 6

AFGEROND

Is de bouw afgerond, dan is de woning versterkt en aardbevingsbestendig. Ook als een adres na beoordeling (fase 3) 'op norm' blijkt, wordt het in deze laatste fase administratief afgerond door NCG.

RESULTATEN

NCG werkt aan de versterking van in totaal 27.713 adressen (per datum 31 december 2024). De opdracht van NCG is al deze adressen 'op norm' te krijgen. Als een woning 'op norm' is, betekent dit dat het huis aan de landelijke veiligheidsnorm voldoet. Bewoners hebben dan minimaal een half uur de tijd om hun woning veilig te verlaten bij een zware beving. Woningen die niet voldoen aan deze veiligheidsnorm worden versterkt of, soms geheel of gedeeltelijk nieuw gebouwd.

Om het versterkingsproces inzichtelijk te maken werkt NCG met 6 fasen, van nog te starten tot afgerond. We geven hier een overzicht van de resultaten in het jaar 2024 en het totaal tot nu toe. Daarvoor tonen we eerst het geheel, dan per gemeente en vervolgens per fase.

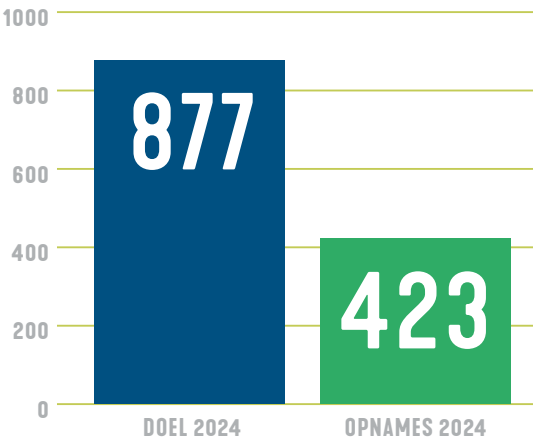
STAND VAN ZAKEN PER FASE

Fase 1 en 2. Nog te starten & de opname en verzameling van gegevens

Het doel voor 2024 was om voor de – op dat moment 877 – resterende adressen de opname te verrichten. Uiteindelijk zijn er 423 adressen opgenomen. 462 van de 27.713 adressen (1,7%) moeten nog worden opgenomen. In fase 1 (nog te starten) zitten nog 112 adressen. Dat zijn adressen die nog niet in het lokale plan van

aanpak van de gemeente zijn opgenomen. Voor 350 adressen geldt dat zij wel al zijn opgenomen in het Lokaal Plan van Aanpak van de gemeente (fase 2), maar nog niet alle gegevens zijn verzameld voor de beoordeling.

Voor de adressen waar nog geen opname is uitgevoerd licht NCG in haar eindrapportage van december toe dat voor ongeveer 300 adressen het uitvoeren een opname lastig is omdat ze geen contact kan krijgen met de eigenaar, de eigenaar niet mee wil werken aan de versterking, of de eigenaar de versterking wil uitstel-

Resultaten van de versterkingsopgave, fase 1 en 2 (in aantallen, op 31 december 2024)

len. Daarnaast zijn er ongeveer 150 adressen uitgezet bij ingenieursbureaus, waarbij het voor een deel om uitzonderingen gaat die maatwerk vragen (bron: maandrapportage december 2024).

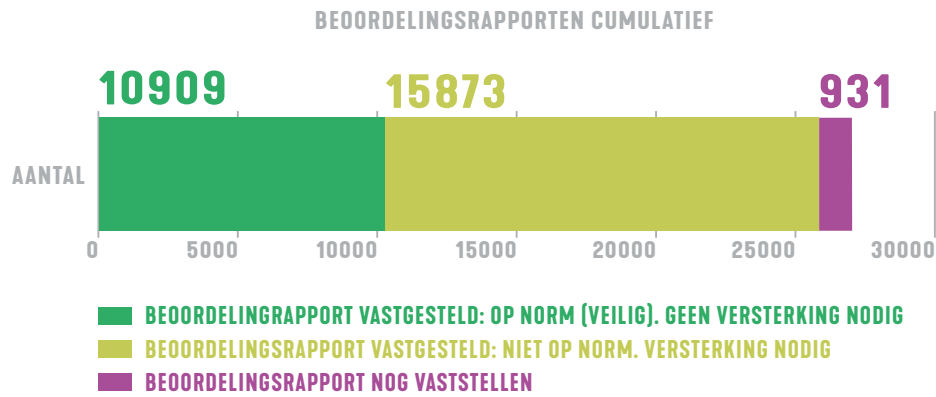
Fase 3. Beoordeling

Op 1 januari 2024 was er voor 4.521 adressen nog geen beoordelingsrapport. Ook hier geldt dat het voor sommige adressen lastig is contact te krijgen of dat de eigenaar uitstel wil. Uiteindelijk zijn er in 2024 4.158 beoordelingsrapporten vastgesteld. Daarnaast werden 889 herbeoordelingen vastgesteld. In totaal is de beoordeling voor 26.782 van de 27.713 adressen afgerond.

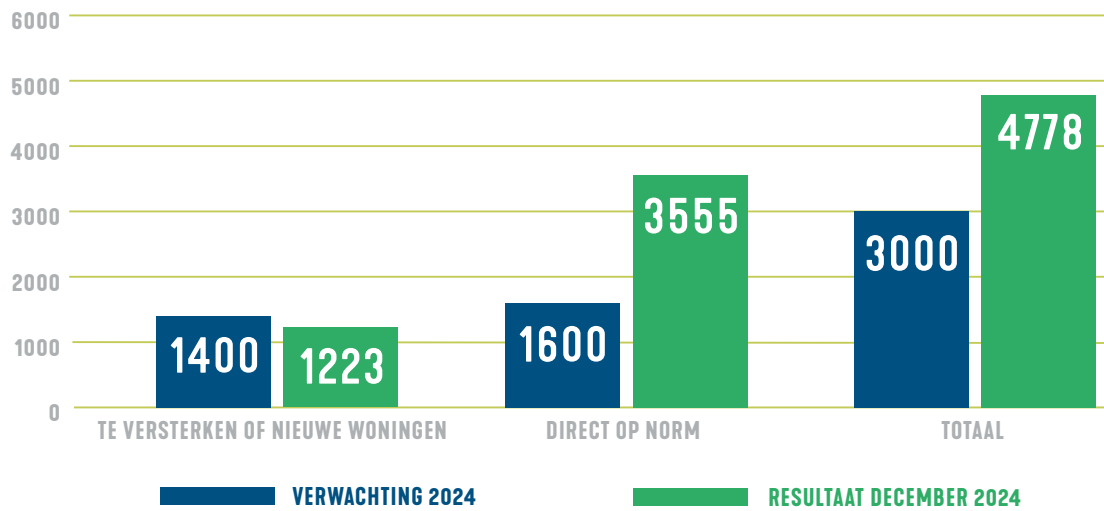
Herbeoordeling

Het aantal te versterken adressen (15.873) zal nog wijzigen: 607 adressen zitten in een herbeoordelingsprocedure. Deze eigenaren wachten op een herbeoordeling met de nieuwste inzichten of moeten de keuze of ze hun woning willen laten herbeoordelen nog maken. Naar verwachting zal een deel van deze adressen voldoen aan de veiligheidsnorm, in dat geval neemt het aantal te versterken adressen af. Het aantal te versterken adressen zal tegelijkertijd ook nog oplopen, wanneer de resterende 931 adressen worden beoordeeld en een deel hiervan niet op norm blijkt te zijn.

Hoeveel woningen zijn op norm? Voor 10.909 van de 27.713 adressen geldt dat zij direct op norm (veilig) zijn beoordeeld; deze adressen hoeven niet versterkt te worden. 15.873 adressen voldoen of voldeden niet aan de norm; hiervan zijn inmiddels 5.687 adressen nieuw of versterkt opgeleverd. Op 31 december 2024 moet voor 931 van de 27.713 adressen nog een beoordelingsrapport worden vastgesteld. Van 469 adressen is de opname uitgevoerd. De andere helft bevindt zich in fase 1 of 2.

Resultaten van de versterkingsopgave, fase 3 cumulatief (in aantallen, op 31 december 2024)

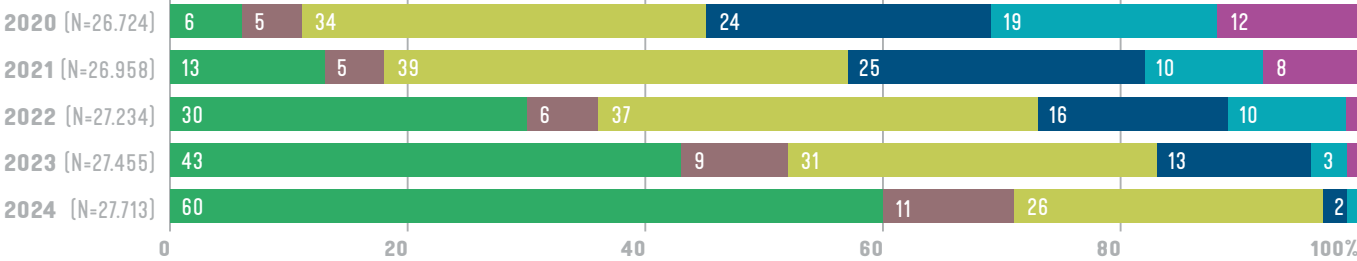
Resultaten van de versterkingsopgave, fase 3 beoordelingen (in aantallen, op 31 december 2024)

Doel en verwachting. Aan het begin van het jaar (2024) verwachtte NCG voor 3.000 adressen vast te stellen of ze voldoen aan de landelijke veiligheidsnorm. Deze 3.000 adressen zijn opgebouwd uit een doelstelling en een verwachting. Namelijk de verwachting dat 1.600 adressen direct op norm verklaard konden worden en het doel om 1.400 adressen te versterken of nieuw te bouwen (doelstelling voor 'bouw gereed').

Het doel voor 'bouw gereed' is niet behaald: er zijn minder adressen middels versterking of nieuwbouw op norm verklaard dan verwacht (1.223). NCG geeft in haar maandrapportage van december aan dat uitvoeringsplannen soms langer duren om vast te stellen als er onzekerheid

bestond over de mogelijkheid om de versterking te combineren met isolerende maatregelen en/of duurzaam herstel. In die gevallen konden de bouwwerkzaamheden niet of later van start gaan. Daarnaast spelen verschuivingen in de planning van de aannemer een rol in latere startdatums.

Er is voor meer adressen dan verwacht een besluit op norm genomen. Waar vooraf 1.600 werd verwacht, was het resultaat dat er 3.555 adressen direct op norm zijn verklaard. Het totaal van op norm verklaarde woningen ligt met 4.778 boven de verwachting van 3.000. Een verklaring hiervoor kan deels liggen in de manier waarop de veiligheidsnorm werkt. In het kader (pagina 29) lichten we de details toe.

Resultaten van de versterkingsopgave, per jaar (in percentages, op 31 december per jaar)
Bron: NCG maandrapportage 2024 & dashboardgroningen.nl

Technische toelichting

Tijdens een aardbeving moeten personen in en nabij gebouwen voldoende veilig zijn. In de Tijdelijke Wet Groningen wordt de Meijdam veiligheidsnorm van 10-5 gehanteerd. Het Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) heeft de Nederlandse Praktijkrichtlijn (NPR 9998) voor aardbevingsbestendig bouwen opgesteld. De NPR 9998 biedt opdrachtgevers, constructeurs en aannemers een (technisch) houvast bij nieuwbouw en bij het preventief versterken van woningen. Door het stoppen van de gaswinning zal het aantal aardbevingen afnemen en de kracht daarvan naar verwachting minder zwaar zijn. De grond zal dan minder bewegen tijdens een aardbeving, met als gevolg minder effect op de veiligheid van woningen.

De afnemende dreiging wordt inzichtelijk gemaakt met tijdvakken. In een tijdvak wordt per locatie voor een bepaalde periode het risico op bevingen beschreven.

Welk tijdvak voor de beoordeling van een woning wordt gebruikt, hangt af van het moment van opname en beoordeling. Op basis van het advies van het ACVG over het toepassen van tijdvakken (QR-verwijzing) is in 2023 besloten om vast te blijven houden aan tijdvak 5 voor de resterende adressen in de versterking. Dit om onnodige verschillen ten opzichte van de huidige versterking te voorkomen. Ook voor de industrie wordt vooralsnog vastgehouden aan tijdvak 5, tenzij nieuwe inzichten aantonen dat overgegaan kan worden naar een ander tijdvak.

In totaal kwamen 7.256 adressen in aanmerking voor een herbeoordeling (NCG). Als hun woning in aanmerking komt voor herbeoordeling, mogen bewoners zelf kiezen of ze een herbeoordeling willen aanvragen. Bij een herbeoordeling wordt de beoordeling uitgevoerd op basis van de nieuwste inzichten. Dat kan leiden tot een lichter versterkingsadvies of dat er geen versterking meer nodig is. Als er wordt gekozen voor een herbeoordeling, krijgen bewoners hiervoor een compensatie en begeleiding vanuit NCG. Bewoners vinden het daardoor soms moeilijk om een goede afweging te maken.

- FASE 1** Het adres is nog niet opgenomen in het plan van aanpak van de gemeente
- FASE 2** Het adres is opgenomen in het plan van aanpak van de gemeente
- FASE 3** De opname is uitgevoerd (onderzoeksgegevens zijn verzameld)
- FASE 4** Het adres is beoordeeld en niet op norm; (voorbereiden) opstellen van het uitvoeringsplan
- FASE 5** De (voorbereiding van) de bouw is gestart
- FASE 6** Het adres voldoet aan de veiligheidsnorm (veilig)

Fase 4 en 5. Planvorming en versterken

Er zitten 10.186 adressen in de plan- en versterkingsfasen. Voor 2.915 woningen is de bouw gestart (11% in fase 5). Voor ongeveer de helft hiervan is de bouw in het jaar 2024 gestart (1.452).

7.271 adressen zitten in de planvormingsfase (26%). Dat betekent dat deze groep een beoordeling heeft en weet dat de woning niet op norm is, maar nog werkt aan het plan om tot versterking over te gaan. In 2024 werd voor 1.586 adressen een uitvoeringsplan gestart en werd voor 1.530 adressen een uitvoeringsplan vastgesteld.

Fase 6. Afgerond

Eind 2023 zat 43% van alle adressen in fase 6, een jaar later op 31 december 2024 geldt voor 60% van alle adressen dat de versterking is afgerond. Dat gaat om 16.596 adressen die (inmiddels) voldoen aan de landelijke veiligheidsnorm. De doorlooptijd van het traject (opname tot en met afronding) varieert van een half jaar tot meerdere jaren.

VERSCHILLEN PER GEMEENTE

Er zijn vijf ‘aardbevingsgemeenten’ waar versterkt wordt: Groningen, Midden-Groningen, Het Hogeland, Eemsdelta en Oldambt. Veruit de meeste adressen in de versterkingsopgave liggen in de gemeente Eemsdelta (15.966). In de gemeente Oldambt liggen de minste adressen (510). De andere drie gemeenten hebben respectievelijk 5.172 (gemeente Groningen), 3.358 (Midden-Groningen) en 2.702 (Het Hogeland) adressen die binnen de versterkingsopgave vallen. In alle vijf gemeenten voldoet meer dan de helft van deze adressen inmiddels aan de veiligheidsnorm (fase 6). Dit varieert van 53,6% in Het Hogeland tot 76,1% in Oldambt.

In absolute aantallen ligt in de gemeente Eemsdelta de grootste opgave met betrekking tot de opdracht aan NCG om alle adressen te beoordelen; hier moeten nog zo’n 250 adressen (1,5%) worden opgenomen (fase 1 of 2) om daarna een beoordeling te kunnen ontvangen. In de andere vier gemeenten gaat dit nog om ongeveer 80 adressen in zowel de gemeente Groningen (1,5%)

als in Midden-Groningen (2,1%), 45 adressen in Het Hogeland (1,7%), en 20 adressen in Oldambt (3,5%).

Wat betreft de opdracht om alle adressen in de versterkingsoperatie af te ronden ligt in de gemeente Het Hogeland de grootste opgave: daar zijn 46,6% van de adressen nog niet afgerond (fase 1 tot en met 5). Hierna volgt de gemeente Eemsdelta (44,2% adressen nog niet afgerond), de gemeente Groningen (32,8%), Midden-Groningen (29,2%), en Oldambt (23,9%).:

BIJZONDERE GEBOUWEN

In de versterkingsopgave zitten ook bijzondere gebouwen. Omdat deze gebouwen vragen om een andere benadering zijn hiervoor programma’s opgezet. Deze bijzondere gebouwen zijn ingewikkelder. Dat komt bijvoorbeeld door de wijze van financiering, door een bijzondere doelgroep, zoals bij scholen of zorggebouwen het geval is, of door de betrokkenheid van andere partijen. Ook geldt er vaak aanvullende

- FASE 1** Het adres is nog niet opgenomen in het plan van aanpak van de gemeente
- FASE 2** Het adres is opgenomen in het plan van aanpak van de gemeente
- FASE 3** De opname is uitgevoerd (onderzoeksgegevens zijn verzameld)
- FASE 4** Het adres is beoordeeld en niet op norm; (voorbereiden) opstellen van het uitvoeringsplan
- FASE 5** De (voorbereiding van) de bouw is gestart
- FASE 6** Het adres voldoet aan de veiligheidsnorm (veilig)

wetgeving waardoor het belangrijk is om meer specialistische kennis in te zetten.

In de kern van het aardbevingsgebied staan ongeveer 1.500 **boerenbedrijven**. Ruim 500 van deze gebouwen lopen een (licht) verhoogd risico bij aardbevingen en zijn opgenomen in het programma voor de agrarische sector (agro) van NCG. 30% van de adressen is op norm of de versterking is gestart. De grootste groep bevindt zich in fase 4: 54% is beoordeeld als niet op norm en werkt aan het opstellen van het uitvoeringsplan. Er zijn nog 32 bedrijven (6%) die nog in de startfasen zitten (fasen 1 tot en met 3). Het agroprogramma van de provincie Groningen ondersteunt agrariërs bij schadeherstel en versterking van hun bedrijfsgebouwen. Dat gebeurt via twee subsidieregelingen. Bij veel agrarische bedrijven in het aardbevingsgebied die last hebben van de gaswinning is de normale bedrijfsontwikkeling verstoord. Investeringsvraagstukken uitgesteld. Om deze investeringen weer op gang te helpen, kunnen agrarische bedrijven op grond van de Maatwerkregeling uit het agroprogramma subsidie aanvragen. De maatwerkregeling heeft sinds de start in 2023 reeds 125 agrarische bedrijven geholpen. Met de ‘Subsidieregeling deskundigenkosten agrarische bedrijven 2021-2025’ kunnen agrariërs een

deskundige inhuren voor vraagstukken die zijn ontstaan door de gaswinning. Sinds de start in 2021 hebben ruim 175 agrarische bedrijven deze subsidie verleend gekregen.

Voor ondernemers in het **midden- en klein-bedrijf** (mkb) biedt NCG ondersteuning bij het versterken en herstellen van bedrijfspanden die door aardbevingen zijn getroffen. Het programma richt zich op het bieden van maatwerkoplossingen om de bedrijfsvoering te continueren en economische schade te beperken. 6 van de tien mkb-bedrijven is veilig of er wordt aan de versterking gewerkt (61,7% in fase 5 en 6 samen). Ongeveer 1 op de 3 bedrijven zit in fase 4. Er zijn nog 149 bedrijven (4%) die in de onderzoeksfase zitten, waarvan 79 in fase 3 (2,2%). Daarnaast krijgen mkb’ers ook in bredere zin ondersteuning. Het mkb-programma is een samenwerking tussen de provincie Groningen, ondernemers, de gemeenten in het aardbevingsgebied en de Rijksoverheid. Sinds november 2023 zijn er 51 ondernemers begeleid of ondersteund door consultants. De Deskundigenkostenregling is in februari 2024 opgesteld en heeft 13 ondernemers geholpen sindsdien. Verder is er een investeringsregling (pilot) voor kleine ondernemers met een schade- en versterkingstraject, en is er een subsidie Innovatief en Duurzaam mkb sinds maart 2023.

Voor **cultuurhistorisch erfgoed** is ook vanuit NCG en provincie extra aandacht. NCG richt zich programmatisch op de versterking van monumentale panden. De helft van alle erfgoed-adressen is (inmiddels) op norm of is bezig met de bouw (fase 5). Er zijn 121 adressen die nog in de beginfase zitten waarvan 76 in fase 3. De provincie zet zich breder in voor het behoud van erfgoed (cultureel en historisch waardevolle panden). Het Erfgoedloket Groningen, een samenwerking tussen de provincie Groningen en NCG, biedt eigenaren van erfgoedpanden ondersteuning bij vragen over schadeherstel en versterking.

De **scholen** in het scholenprogramma zijn inmiddels bijna allemaal op norm. Naast herstel en versterken is in het scholenprogramma gekeken naar de gevolgen van krimp, de leerlingendaling, het onderwijsaanbod in de regio en de huidige eisen die gesteld worden aan schoolgebouwen. Er zijn nog 2 gebouwen in fase 5 waarvan de bouw is gestart, en nog 3 gebouwen in fase 4.

Voor **zorggebouwen** is ook een speciaal programma opgezet. Een kleine 1.800 adressen vallen binnen de versterkingsopgave. Het gaat daarbij om 50 zorggebouwen die ongeveer 1.300 adressen omvatten. Een adres gaat om een wooneenheid met een eigen voordeur. Voor 20 gebouwen, en ongeveer 500 adressen, geldt dat er nieuwbouw nodig is (valt formeel buiten het versterkingsprogramma van NCG). Ongeveer een kwart van de adressen is op norm en bij ongeveer een kwart is de bouw gestart. De andere helft is beoordeeld en nog niet op norm, hier wordt gewerkt aan het uitvoeringsplan.

De grootste groep adressen van de bijzondere categorieën zijn de **corporatiewoningen**. Dat gaat om ruim 7.200 adressen. Meer dan driekwart hiervan is inmiddels op norm en voor iets meer dan 1.000 adressen geldt dat de bouw is gestart. Ongeveer 8% (575 adressen) weet dat versterking nodig is en werkt aan een uitvoeringsplan (fase 4). Er zijn nog 15 adressen in fase 3 en 34 in fase 2 (0,7% gezamenlijk).

Er zijn 38 **dorpshuizen** die binnen de versterkingsopgave vallen. Daarvan zijn er 24 gereed, 4 bezig met de bouw en de overige 10 werken aan het uitvoeringsplan in fase 4.

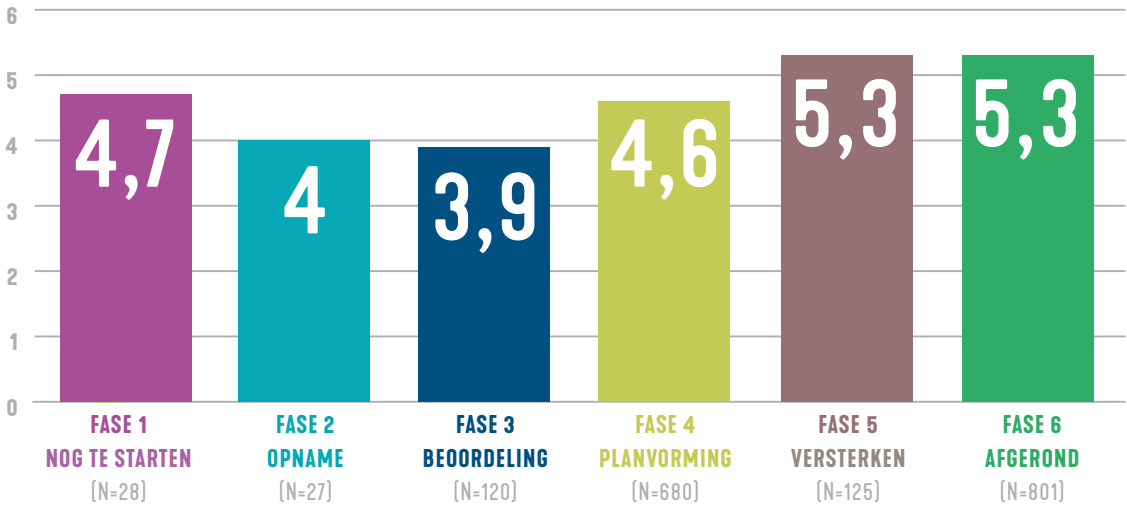

WAARDERING NCG

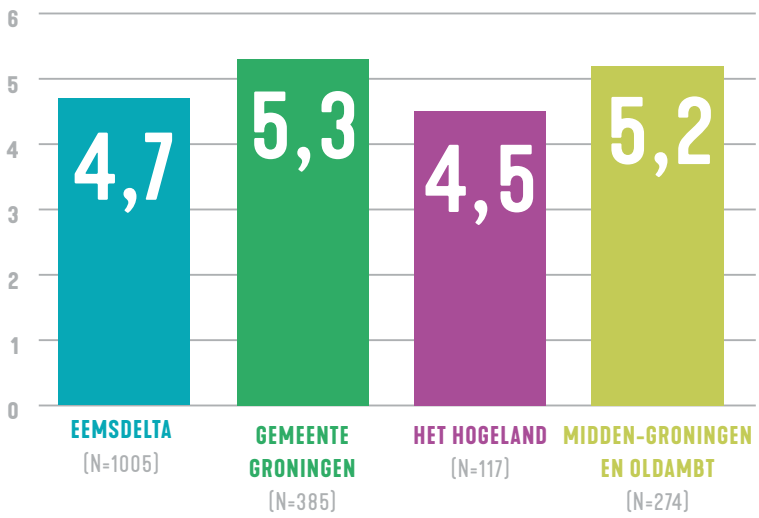
In 2024 heeft NCG voor de tweede keer een bewonerstevredenheidsonderzoek laten uitvoeren door Enneüs (december 2024). De respons op het onderzoek was 14,5% (1.807 van de 12.475).

LAGE GEMIDDELDE TEVREDENHEID

Gemiddeld wordt de algemene dienstverlening van NCG met een 4,9 beoordeeld, net zoals in 2023. De grootste ontevredenheid komt door (mis)communicatie, veranderende afspraken, lange doorlooptijd en gebrek aan expertise bij de experts. Meer dan de helft van de respondenten (54%) gaf een 5 of lager; 46% een 6 of hoger.

Rapportcijfers tevredenheid over dienstverlening NCG naar fase

Rapportcijfers tevredenheid over dienstverlening NCG naar gemeente

BEOORDELING VERSCHILT PER FASE EN GEMEENTE, MAAR BLIJFT ONVOLDOENDE

De tevredenheid over de dienstverlening van NCG verschilt per fase van het versterkingstraject waarin bewoners of eigenaren zich bevinden. Respondenten in een vroege fase geven lagere cijfers, terwijl bewoners in de afrondende fase over het algemeen meer tevreden zijn. In alle fases wordt gemiddeld een onvoldoende gegeven.

Er zijn verschillen tussen gemeenten. In de gebieden waar de opdracht van NCG het grootst is, is de tevredenheid het laagst. Respondenten uit Groningen, Midden-Groningen en Oldambt zijn positiever dan bewoners uit Eemsdelta en Het Hogeland. Midden-Groningen en Oldambt zijn samen weergegeven.

Daarnaast is gekeken naar verschillen op basis van achtergrondkenmerken. Qua leeftijd is de groep van 36-45 jaar het minst positief, terwijl

Vertrouwen in NCG per fase (in percentages)

65-plussers het meest tevreden zijn. Opleidingsniveau speelt ook een rol: respondenten met een VMBO-diploma geven het hoogste rapportcijfer, terwijl HAVO/VWO-gediplomeerden het minst positief zijn. Daarnaast zit er verschil tussen gezinssamenstelling: gezinnen met kinderen zijn minder tevreden dan andere huishoudens, terwijl alleenstaanden zonder kinderen het meest tevreden zijn.

VERTROUWEN GEDAALD

Ongeveer een kwart van de respondenten geeft aan *heel veel* (4%) of *tamelijk veel* (22%) vertrouwen te hebben in de dienstverlening van NCG. Een bijna even grote groep geeft aan *helemaal geen* vertrouwen te hebben in NCG (25%). In 2023 was de groep die *heel veel* of *tamelijk veel* vertrouwen had in NCG iets groter (30%), en de groep die *geen vertrouwen* had in NCG iets kleiner (22%). Het vertrouwen in NCG is in 2024 gedaald ten opzichte van 2023. Klachten over

communicatie, onvolledige informatie en moeten wachten op reacties kunnen deze dalen in vertrouwen verklaren.

Bewoners in de afrondende fasen (fasen 5 en 6) hebben vaker *heel veel* of *tamelijk veel* vertrouwen in NCG dan bewoners in eerdere fasen. Bewoners in fase 3 hebben het vaakst *helemaal geen* vertrouwen in NCG (33%).

BRONVERMELDING

Dit hoofdstuk is gebaseerd op de maandrapportages van NCG, in het bijzonder die van december 2024. Daarnaast is gebruik gemaakt van eerder verzamelde informatie op dashboardgroningen.nl, waarvan de oorspronkelijke bron eveneens NCG is. De cijfers zijn door NCG gecontroleerd. Daarnaast is het rapport 'Bewonersonderzoek Nationaal Coördinator Groningen' uitgevoerd door Enneüs gebruikt voor de waardering van NCG.

Door de ogen van inwoners: ervaringen met de versterking van woningen

De cijfers over de resultaten van de versterkingsoperatie vertellen slechts een deel van het verhaal. Om ook het verhaal achter de cijfers te horen, riepen we een focusgroep van diverse Groningers bijeen. Zij vertellen hoe zij de versterkingsoperatie hebben ervaren én wat deze ervaringen doen met hun vertrouwen in de overheid.

PROCES EN DEELNEMERS

Via het Groninger Panel deden wij een oproep aan inwoners. Vanuit de oproep aan de panelleden ontstond een groep van negen personen uit verschillende gemeenten en dorpen in Groningen. Deze focusgroep vond plaats op 24 februari 2025 in de Houtstek in Slochteren. Alle deelnemers hebben in de afgelopen jaren te maken gehad met de versterking van hun woning. Voor het merendeel geldt dat het versterkingsproces nog niet is afgerond.

Op 24 februari gaven we eerst een inleiding. Daarna vertelden de deelnemers op welke wijze zij de afgelopen periode te maken hebben gehad met de versterking en hoe zij die hebben ervaren. Vervolgens spraken we over wat deze ervaringen hebben gedaan met het vertrouwen van de deelnemers in de overheid.

DE UITKOMSTEN

Hoewel de verhalen allemaal persoonlijk waren en allemaal een eigen invalshoek hadden, tekenden zich een aantal breed gedeelde ervaringen over de versterkingsoperatie af. Vanzelfsprekend zijn de ervaringen niet representatief voor de ervaringen van alle inwoners die met versterking te maken krijgen. Wel geven ze een indruk hoe een deel van de inwoners momenteel de versterkingsoperatie ervaart.

Op basis van de eigen ervaringen formuleerden de deelnemers in het laatste deel van de bijeenkomst conclusies over de versterkingsoperatie en het vertrouwen in de overheid. In overleg met de deelnemers zijn deze uitkomsten geformuleerd in de vorm van vijf boodschappen van de deelnemers aan beleidsmakers.

MEER TRANSPARANTIE EN COMMUNICATIE

1. COMMUNICATIE: DOE WAT JE ZEGT EN MAAK WAAR WAT JE BELOOFT

Onvoorspelbaarheid en een gebrek aan transparantie zijn twee termen die vaak worden gebruikt als het gaat over de communicatie in de versterkingsoperatie. De wijze waarop de communicatie vanuit NCG met de inwoner verloopt, leidt tot grote onzekerheid bij inwoners. Het moet beter, volgens de deelnemers. Het gebrek aan onderlinge communicatie en overdracht tussen de verschillende partijen die bij de versterking betrokken zijn, zoals aannemers, bewonersbegeleiders, bouwadviseurs, projectleiders, ingenieursbureaus, draagt aan deze onzekerheid bij. Te vaak wordt er te laat of helemaal geen opvolging gegeven aan gemaakte afspraken met bewoners. Soms is het tijden stil

DENK JE
DAT JE KLAAR
BENT, GAAT ALLES
WEER ANDERS

('ook geen nieuws is nieuws'). Nagenoeg alle deelnemers hebben wel een voorbeeld waarin instanties alsnog terug komen op reeds gemaakte afspraken.

"Als er uitgelegd wordt waarom ik nog even moet wachten of welke problemen er zijn, dan kan dat ieder geval nog leiden tot begrip. Te vaak hoorde ik echter helemaal niets"

Specifieke aandacht wordt gevraagd voor de communicatie over keuzes en voortgang van de versterking op straat-, wijk- en dorpsniveau. Te vaak is het volgens deelnemers voor henzelf en hun dorpsgenoten niet duidelijk waarom bepaalde blokken in een straat of wijk zijn versterkt, of voor sloop en nieuwbouw in aanmerking komen, terwijl ogenschijnlijk gelijke type woningen in eenzelfde straat of wijk nog wachten op versterking of helemaal niet voor versterking in aanmerking komen. Het gebrek aan

transparantie hierover zet de sociale cohesie in verschillende dorpen en wijken onder druk. Er ontstaat een beeld dat sommige dorpsgenoten er beter in slagen de wegen in het systeem te bewandelen dan anderen in eenzelfde situatie.

Dit zou niet moeten kunnen, de regels zouden voor iedereen moeten leiden tot eenzelfde resultaat. Dit leidt tot scheve gezichten en spanningen onderling. Dit verklaart volgens deelnemers mogelijk ook dat er maar weinig bewoners zijn die positieve ervaringen over de versterking in openbaarheid willen en durven delen.

2. LOS DE ONGELIJKHEID OP

Het gebrek aan transparante communicatie draagt bij aan ongelijkheid. Maar ook de wijze waarop het systeem is opgezet werkt volgens de deelnemers ongelijkheid in de hand. Zo is de mate waarin een bewoner voor zichzelf kan opkomen, bekwaam is rapporten te doorgronden en zijn of haar weg weet te vinden naar diverse ondersteuningsmogelijkheden, wel degelijk ook zeer bepalend voor de snelheid waarmee verschillende stappen in het versterkingsproces worden doorlopen en de uitkomsten die hiermee gepaard gaan.

3. ONTZORG DE INWONER

"In de versterking moet je constant opletten wat je rechten en plichten zijn als bewoner. Alles waar je recht op hebt moet je eerst zelf om vragen".

Deelnemers erkennen dat de versterkingsoperatie complex is en er veel wordt gevraagd van de bewoners. Onder meer door personele wisselingen en tussentijdse wijzigingen van de

spelregels moet je constant blijven opletten en anticiperen op voorstellen en rapporten. Van bewoners vraagt dit tijd, inhoudelijke expertise, onderhandelingsvaardigheden en vooral veel geduld. De (emotionele) belasting die dit met zich meebrengt is zwaar en leidt in enkele gevallen tot emotionele uitputting en andere gezondheidsklachten.

Door meerdere deelnemers wordt aangegeven dat er vanuit verschillende instanties diverse ondersteuningsmogelijkheden zijn, waaronder bewonersbegeleiders, aardbevingscoaches en bouwadviseurs. De ervaringen hiermee zijn over het algemeen positief. Wat deelnemers echter zien is dat er te beperkt gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die er zijn. Een verklaring hiervoor is dat ondersteuning vanuit NCG niet altijd even proactief wordt aangedragen. Uit de verhalen van deelnemers blijkt dat je soms pas ondersteuning krijgt als je erom vraagt. Ook het feit dat niet alle ondersteuningsmogelijkheden bij de medewerkers van NCG zelf bekend zijn speelt volgens de deelnemers hierin een rol.

4. AANDACHT VOOR DE POSITIE VAN HUURDERS

Huurders hebben een unieke positie in de versterkingsoperatie. Anders dan woningeigenaren zitten huurders niet of nauwelijks met NCG zelf om tafel. Contacten over de versterking van sociale huurwoningen bijvoorbeeld, vinden primair plaats tussen de woningcorporaties en NCG. Deelnemers geven aan dat de belangen van corporaties en verhuurders in de versterking niet altijd in lijn liggen met de belangen van de huurders. Dit leidt tot een gevoel dat er over jou besloten wordt in plaats van met jou. Dit leidt tot veel onzekerheid en spanning bij de huurder en kan een flinke emotionele belasting geven.

5. GEEN PERSPECTIEF ALS PROBLEMEN NIET WORDEN OPGELOST

Om aan het toekomstperspectief van Groningen en Noord-Drenthe te kunnen werken, en daarmee de ereschuld in te lossen, dient eerst de basis op orde te zijn. Als één ding duidelijk wordt uit de ervaringen van de deelnemers, aangevuld met de verhalen die zij vertellen van bewoners in hun nabije omgeving, is het wel dat er in Groningen nog altijd veel bewoners leven in onzekerheid. Alle bewoners die we spreken geven aan het niet te kunnen begrijpen, laat staan uitleggen waarom de versterkingsoperatie nog niet is afgerond, en waarom nog niet iedereen een versterkingsadvies heeft. De communicatie en uitleg hierover vanuit de overheid en NCG zijn niet toereikend gebleken.

Het vertrouwen in de overheid onder de deelnemers is laag. Van de maatregelen in Nij Begun wordt gezegd: 'eerst zien dan geloven'. Kortom, om het vertrouwen van deelnemers in de overheid te kunnen vergroten, moet na al die jaren worden gedaan wat is toegezegd. De problemen dienen daadwerkelijk te worden opgelost.

BEVINDINGEN

Van de bijna 28.000 adressen zijn eind 2024 462 niet beoordeeld. De opdracht aan NCG om in 2024 alle resterende adressen in hun werkvoorraad van dat moment te beoordelen, is nog niet gehaald. Inmiddels is 60% van alle adressen op norm, ten opzichte van 43% in 2023. Van de oorspronkelijke doelstelling om de versterkingsoperatie in 2028 af te ronden is in 2024 bekend geworden dat deze niet haalbaar is. Begin

2025 geeft NCG aan dat eind 2028 85% tot 95% van de versterkingsopgave zal zijn afgerond. De laatste adressen verwachten ze uiterlijk tussen medio 2030 en medio 2032 af te ronden.

NCG ondergaat grote veranderingen in hun taken en werkwijze in dienstverlening, onder andere als gevolg van de maatregelen van Nij Begun. Op dit moment leidt dat nog niet tot een hoger vertrouwen of waardering van bewoners. Klachten van inwoners gaan vooral over slechte communicatie, onvolledige dossiers en lange wachttijden.

Dit beeld komt overeen met het onderzoek 'Stap Verder' van Groninger Gasberaad, maar wordt daarin wel genuanceerd: ongeveer een derde van hun respondenten laat zich positief uit over de informatievoorziening en is (zeer) tevreden, 37% is niet ontevreden noch tevreden en drie op de tien zijn (zeer) ontevreden. Bewoners in latere fasen van de versterking zijn vaker tevreden dan bewoners die wachten op vervolgstappen. Hier is een relatie te vinden met een uitkomst van het onderzoek van Gronings Perspectief dat gezondheidsproblemen, stress en negatieve emoties, zoals boosheid en machteloosheid het grootst zijn tijdens de uitvoeringsfase en afnemen na afronding van versterkingen (zie Staat van de Kennis).

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) geeft aan dat extra taken voor NCG in het verleden hebben geleid tot vertragingen in de versterkingsopgave. Daarom vindt SodM het belangrijk dat NCG zich focust op haar kerntaak: het zo goed en zo snel mogelijk afronden van de versterkingsopgave. Snelheid is belangrijk omdat bewoners en eigenaren van gebouwen in de versterkingsopgave vaak al erg lang moeten wacht-

ten, wat met name een zware wissel trekt op de gezondheid en het welzijn van gedupeerde bewoners in Groningen. Het is belangrijk dat er niet alleen oog is voor het belang van de groep bewoners die nu aan de beurt zijn, maar dat er evengoed oog is voor de veiligheidsbelangen van de grote groep wachtenden op versterking van hun woning.

SodM heeft de Staatssecretaris geadviseerd om geen extra taken meer aan NCG te geven en geen of bij hoge uitzondering adressen aan de scope van de versterkingsopgave toe te voegen.

Ook uit gesprekken met bewoners blijkt dat het zoeken blijft naar een balans tussen snelheid en kwaliteit. Zij benadrukken de noodzaak van betere communicatie, het oplossen van ongelijkheid, het ontzorgen van bewoners en aandacht voor de positie van huurders, om het vertrouwen in de overheid te herstellen. De Staatssecretaris onderstreept hiervan eveneens het belang. *"Voor bewoners gaat het om meer dan alleen de fysieke veiligheid van hun huizen: het gaat om vertrouwen in het proces, duidelijkheid over wat zij mogen verwachten en de zekerheid dat hun zorgen serieus worden genomen. De aanpak van de Staatssecretaris is erop gericht om bewoners centraal te stellen, hun zekerheid en een realistisch perspectief te bieden en tegelijkertijd voortgang te blijven boeken in de versterkings- en verduurzamingsopgave."* (Beleidsbrief Versterken, 24 januari 2025). Hij zet in op vier leidende principes voor de versterking, namelijk dat de overheid: 1. niemand vergeet, zeker ook de zwaarst getroffen bewoners en complexe gevallen niet, 2. proactief, doelmatig en rechtmatig te werk gaat, 3. luistert én handelt, en 4. de veiligheid van de versterkingsoperatie centraal blijft stellen.

Er zijn, samenvattend, verbeteringen doorgevoerd in het uitvoeren van de versterkingsopgave die inmiddels tot enige versnelling van de versterking leiden. Niet iedereen is ontevreden. Tevredenheid is vooral te vinden bij inwoners waarbij het proces (bijna) is afgerond. Echter, oud zeer en gestapelde versterkingsprocessen hebben een diepe inbreuk gemaakt op het vertrouwen van de inwoners. De ervaringen hebben hierdoor vaak een sterke negatieve onder-

Luisteren is meer waard dan welke hoeveelheid geld dan ook

gramma leek hun wel wat. Ze hadden namelijk zelf nog verbouwingsplannen met de woning waarin ze sinds 2007 wonen. Dit programma werkt voor hen heel plezierig, want het verloopt vrij rechtlijnig. *“Iemand maakte een 3D scan, een constructeur van NCG. Toen kwam er een versterkingsrapport, waarmee je eigen aannemer aan de slag kan. Daarin heb je, onder voorwaarden, je eigen keus. Dat is fijn.”*

De bewoners spreken van geluk. Ze voelen dat ze een heel goede ervaring hebben gehad met NCG. Zij hebben zelf geen miscommunicatie ervaren en hebben ook steeds dezelfde project-leider vanuit NCG gehad, geeft Marten aan. Ze horen en zien dat wel eens anders, vooral bij mensen die in een dorpenaanpak zitten of in andere trajecten. Die zijn overwegend een stuk minder positief. Dat maakt het wel eens ingewikkeld om een positief geluid te laten horen. Door alle verschillende soorten van aanpak en ervaringen en uitwerkingen, hebben inwoners wisselende ervaringen en ook met wisselende uitkomsten. Dat kan wel eens tot jaloezie leiden. *“Maar je kunt het eigenlijk niet vergelijken, het zijn appels en peren. Elk huis is anders en niet elk mens is even mondig of in staat tot hetzelfde weerwoord. Ik hoor wel van ouderen die het allemaal zo ingewikkeld vinden, die denken, laat maar zitten, ik begin er niet aan.”* En dat snappen Marten en Anita heel goed. *“Uiteindelijk komt het allemaal en overal wel goed, maar het duurt soms heel lang. Hier duurde het door gebrek aan aannemers ook veel langer dan oorsponkelijk gedacht. En het blijft ingrijpend. Ingrijpender dan ik van tevoren dacht,”* zegt Anita.

Dat er weinig vertrouwen is in de overheid begrijpen ze goed. *“De afspraken worden met voeten getreden vanuit de kant van de overheid, na een paar keer is daar gewoon geen begrip meer voor. En dan die hele strakke data voor regelingen. Nu ook weer met het triple glas, op-eens moet dat voor 10 maart zijn ingediend. Wat als je er nu nog net niet aan toegekomen was?”*

Elk huis is anders en niet elk mens is even mondig

Dat leidt dan weer tot onderlinge verschillen in dorpen, het doet het vertrouwen geen goed. Eigenlijk zouden de regels voor iedereen gelijk moeten zijn, maar tegelijk is er ook maatwerk nodig. Maar ja, dat is een valkuil, beide tegelijk doen is onmogelijk. *“Een oplossing zou kunnen zijn dat er een bewonersbegeleider per huis komt, en die regelt dan alles, van de constructeur tot en met de vergoeding. Met welke instantie dan ook: NCG, het IMG of SNN, en dat de inwoners dan niet zelf alles hoeven te weten en te organiseren. En die moet dan ook heel goed luisteren en de inwoners heel serieus nemen, want nu is er een soort van verlamming bij veel inwoners.”*

Anita, tot slot: *“Luisteren en mensen serieus nemen, dat is meer waard dan welke hoeveelheid geld dan ook.”*

Anita en Marten Bos wonen in Zeerijp in een tijdelijke woning, die naast hun eigen woning staat. Hun huis wordt versterkt vanuit het programma ‘Heft in eigen hand’. In mei 2025 verhuizen ze terug naar hun eigen huis. Ze spreken van geluk.

Het is druk in de tijdelijke woning van Anita en Marten. Vandaag wordt de vloer geëgaliseerd en in april '25 wordt de woning opgeleverd door de aannemer. In mei 2025 verhuist de familie terug naar het versterkte huis. *“Wij hebben geluk, we zitten in een goed traject én hebben al sinds 2017 een vaste projectleider.”*

Hun huis wordt versterkt vanuit het programma ‘Heft in eigen hand’, waarin, zoals de naam al weergeeft, de inwoner veel inspraak heeft in de versterking en mogelijk ook verbouwingen naar eigen wens (en aangevuld door eventueel eigen budget) kan doorvoeren in overleg met een ‘zelf uitgekozen’ aannemer. Zij deden mee aan een tweede programmaronde. Dit pro-

Dianne Maas-Flim is oprichter van MINT Architecten in Groningen en Amsterdam. Sinds januari 2021 vervult Dianne de functie van Bouwmeester Versterking bij de gemeente Groningen. Haar doel is kwaliteit toe te voegen aan de ruimtelijke opgave die door de versterking in Groningen nog complexer is dan elders in het land.

Dianne gelooft dat architectuur impact heeft op hoe we ons voelen en hoe we omgaan met de uitdagingen van deze tijd. In de opgave van Groningen wil Dianne, als Bouwmeester Versterking, politiek, organisaties, bewoners en ontwerpers verbinden. Dat betekent balanceren tussen de individuele wensen, de geschiedenis en identiteit van plekken én de ruimtelijke opgave. Met Dianne kijken we terug op het proces van versterken tot nu toe en we kijken naar welke mogelijkheden Nij Begun biedt voor versterking en de ruimtelijke opgave.

Het versterkingsprobleem is volgens Dianne in eerste instantie vooral als een veiligheidsopgave aangevlogen. Een technisch proces: rekenen

en een feitelijk probleem, je maakt een plan en een aannemer voert het uit. Maar de werkelijkheid is heel anders, veel complexer. Dorpen veranderen compleet en veel sneller dan elke natuurlijke verandering. Er zijn verschillen tussen inwoners, in de wensen die ze hebben, de tijdsduur van projecten, en de uitvoering (maatwerk), dat is ingewikkeld. Bewoners ervaren onzekerheid, omdat er veel verschillende regels zijn. Het gaat ook over verschillende problemen: schade aan huizen, kapotte funderingen, onveiligheid. Dit is niet allemaal in één proces ondergebracht. Dit soort gestapelde opgaven werkt soms eerdere beslissingen tegen en zorgt voor grote dilemma's bij bewoners. Dat geeft onzekerheid en het voedt de ontevredenheid van de inwoner. Welke beslissingen moeten er

Pleidooi voor krachtige samenwerking en slim ontwerp

genomen worden? Er is zoveel te beslissen en de afhankelijkheden en de kaders zijn niet altijd duidelijk.

Dit is voor individuen zo, maar ook voor hele straten in het versterkingsgebied. *“Kijk,” zegt Dianne, “dorpen veranderen altijd, dat hoort zo, maar de schaal is nu zo ingrijpend, dat vraagt veel precisie en aandacht om de identiteit en verbinding in dorpen niet te verliezen.”* Terugkijkend op de versterking tot nu toe geeft Dianne aan dat voor inwoners het grootste probleem is, en is geweest, dat ze niet weten waar ze aan toe zijn. Er is behoefte aan *“transparantie, duidelijkheid en beloften nakomen.”* Dianne: *“Wat je eigenlijk wil is dat elk gezin zijn eigen casemanager zou hebben, die je van A tot Z begeleidt, die met deskundigheid naast je kan staan.”*

Onderdeel van Nij Begun is maatregel 13. Die maatregel gaat specifiek over het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit in het versterkingsgebied. Met aan het roer Regiobouwmeester Versterking Enno Zuidema die verantwoordelijk zal worden voor de ontwerpogave in het versterkingsgebied. Want wat willen we, als inwoners, als gemeenten, als provincie, voor de toekomst? Hoe willen we wonen? Welke kansen zien we en binnen welke bandbreedte kunnen we - in gezamenlijkheid - beslissingen nemen over wat we wel en niet willen, hoeveel ruimte is er voor maatwerk? We moeten de opgave aangaan, gebiedsgericht en met aandacht voor elkaar. Met ruimte voor transparantie, het eigen verhaal en met plek voor emoties. Want elk huis en elke straat vraagt maatwerk, binnen de cultuurhistorische context en binnen de dorpsidentiteit. Dianne geeft aan dat bewoners de context heel goed kennen. Betrek ze daarom bij de beslissingen.

Dianne zegt dat de noodzaak tot versterking ons nu een nieuwe kans biedt, want naast de versterking kent dit gebied de reguliere problematiek die op veel meer plekken speelt: klimaatadaptatie, waterberging, energietransitie, bodemdaling, de transitie in de landbouw en behoud van erfgoed. Alleen hier moet door de versterking alles tegelijk. Laten we dit (en alle financiële impulsen) als kans aangrijpen om in een snelkookpan slimme mensen mee te laten denken over de beste oplossing. *“Zodat we een laag van nieuwe huizen bouwen waarvan een volgende generatie zegt: kijk, die zijn mooi, die horen hier, die breken we nooit af.”*

Hier moet door de versterking alles tegelijk

Volgens Dianne hebben we nu een kans een ruimtelijke agenda op te stellen waarbij alle initiatieven die nodig zijn, naast de versterking, een plek te geven. Zodat ze ons niet overvallen. Met al het geld dat de regio binnenkomt kunnen we nu keuzes maken voor een mooie toekomst. Een kans om met krachtige samenwerking en slim ontwerp een life proof gebied te ontwikkelen, waar gedacht is aan klimaatadaptieve maatregelen, de energietransitie en leefbaarheid.

STAAT VAN DE KENNIS

Kennis is van groot belang voor goed beleid. Onderzoek naar de gevolgen van de gaswinning gaat dan ook onverminderd door. Van de 52 publicaties in 2024 laten we hier, in de *Staat van de Kennis*, een selectie zien. De bibliografie somt de overige publicaties op. We bundelen de rapporten per thema. De meeste publicaties gaan over de hersteloperatie en de beleving van schade en versterking. Gezondheid en welzijn blijven ook veelbesproken thema's. Opvallend is dat er in 2024 voor het eerst expliciet aandacht is voor ondernemerschap. Er is één publicatie uitgekomen over jongeren en één over (Noord-)Drenthe.

De Staat van Groningen: een inventarisatie van het Noord-Nederlandse monitor- en onderzoekslandschap

April 2024
Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen

Het vertrekpunt van deze Staat van de Kennis is het overzicht van het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen. Dit overzicht uit 2024 bevat bestaande en geplande monitors, databases en onderzoeken, als voorbereiding op de jaarlijkse Staat van Groningen (SvG). Zowel de bestaande onderzoeken ('wat is er al aan kennis') als de benodigde monitoring ('wat is er nog nodig aan kennis') worden gepresenteerd. De 6 pijlers van Nij Begun staan centraal; per pijler is een overzicht van zowel directe als indirecte effecten en beoogde resultaten opgenomen. Het kennisplatform pleit voor een integrale benadering van SvG. Een bruikbaar vertrekpunt zijn de 6 pijlers, maar er moet ook oog zijn voor de twee overkoepelende sporen van Nij Begun: het oplossen van problemen door gaswinning en het inlossen van de ereschuld. Aanbevelingen voor SvG zijn het vaststellen van operationele doelen, het betrekken van wetenschappelijk advies en het maken van duidelijke afspraken tussen verschillende samenwerkende partijen.

HERSTELOPERATIE

Groningen doorgeven. Meer ruimtelijke kwaliteit in de versterkingsopgave

Januari 2024
Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Na 100 dagen in positie geeft de regiobouwmeester zijn advies over de versterkingsopgave aan de Nationaal Coördinator Groningen. Hij pleit voor een gebiedsgerichte aanpak met oog voor de ruimtelijke kwaliteit en ruimte voor de wensen van bewoners. De regiobouwmeester geeft tien concrete aanbevelingen, waaronder de minimalisering van sloop, stimulering van lokale architectuur en verbetering van de dialoog met bewoners. Het Groningse karakter, duurzaamheid en een versnelling van het gehele proces staan centraal in de voorgestelde aanpak.

Stand van de Uitvoering

Augustus 2024
Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Dit rapport over de voortgang van de versterkingsoperatie geeft een kritische reflectie op bestaande problemen, zoals onduidelijkheid en gebrek aan vertrouwen. NCG benadrukt de noodzaak van een meer proactieve houding en transparante communicatie richting bewoners. Het bevat concrete voorstellen voor een meer geïntegreerde aanpak tussen alle betrokken partijen en om beleid en uitvoering beter op elkaar af te stemmen. De versterkingsoperatie moet aangenamer en overzichtelijker worden gemaakt voor inwoners door meer effectief beleid. NCG benadrukt rust, realisme en eenvoud in de aanpak, waarin bewoners centraal moeten staan.

Diepteanalyse haalbaarheid 2028

Augustus 2024
Nationaal Coördinator Groningen (NCG)

Uit deze haalbaarheidsanalyse blijkt dat 31 december 2028 als einddatum voor afronding van de volledige versterkingsoperatie in Groningen onder de huidige omstandigheden niet haalbaar is. De hoofdoorzaken zijn onder andere wisselend beleid, personeelstekorten en vertraging bij netwerkbedrijven. Voorgestelde maatregelen zijn het verbeteren van de kwaliteit van versterkingsadviezen en duidelijke afspraken met gemeenten en nutsbedrijven. Daarbij is een uniforme werkwijze met specifiek ruimte voor maatwerk en transparante communicatie richting bewoners essentieel. Het geschatte moment van afronding zal, wanneer deze maatregelen worden genomen, naar verwachting tussen het 4e kwartaal van 2029 en het 4e kwartaal van 2031 liggen.

Staat van de veiligheid van Groningen in verband met de voormalige gaswinning uit het Groningen-gasveld

April 2025
Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)

De toezichthouder concludeert dat ongeveer 60% van de adressen in de versterkingsopgave aan de veiligheidsnormen voldoet, maar ook dat naar schatting nog 10.000 tot mogelijk 11.000 adressen moeten worden versterkt. Extra taken voor NCG hebben in het verleden geleid tot vertragingen in de versterkingsopgave. Daarom vindt SodM het belangrijk dat NCG zich focust op haar kerntaak: het zo goed en zo snel mogelijk afronden van de versterkingsopgave. Snelheid is belangrijk omdat bewoners en eigenaren van gebouwen in de versterkingsopgave vaak al erg lang moeten wachten, wat met name een zware wissel trekt op de gezondheid en het welzijn van gedupeerde bewoners in Groningen. SodM heeft de staatssecretaris daarom geadviseerd geen extra taken meer aan NCG te geven en geen of bij hoge uitzondering adressen aan de scope van de versterkingsopgave toe te voegen.

BODEM

Periodieke rapportage seismiciteit Groningen

Mei 2024
TNO/NAM

Halfjaarlijkse rapportage over het aantal en over de hoeveelheid en hevigheid van aardbevingen. Het onderzoek constateert dat het daadwerkelijk aantal aardbevingen in de eerste vier maanden van 2024 overeenkomt met de modelvoorspellingen. Er is sinds 2014 sprake van een dalende trend in de hoeveelheid bevingen. Vooral rond Loppersum is de dichtheid van bevingen – hoe vaak een gebied in korte tijd getroffen wordt – gedaald.

Onderzoek naar de gecombineerde effecten van bodemrekken, bodemkrommingen en aardbevingstrillingen door gestapelde mijnbouwactiviteiten op schade in metselwerk

September 2024
TU Delft

Rapport over de gevolgen van gestapelde mijnbouwactiviteiten om schade en schadeverergering beter te begrijpen. Het grondtype speelt hierin een grote rol: stugge zandgrond leidt tot meer schade door aardbevingen. De kwaliteit van het metselwerk, het gevelpatroon en hoe open de gevel is, zijn ook van belang.

BELEVING VAN SCHADE EN VERSTERKING

‘No way! I’ll stay! Who will get me out of here?’ House attachment and staying intentions of homeowners with a damaged dwelling in a rural risk area

Januari 2024
Rijksuniversiteit Groningen en
Hanzehogeschool Groningen

Wetenschappelijk artikel over de invloed van verbondenheid met een huis op de intentie van de bewoners om er te blijven wonen bij schade. Verbondenheid speelt op meerdere manieren een rol, zoals familiegeschiedenis, erfgoed, (agrarische) bedrijfsactiviteiten, persoonlijke verbouwingen en sociale banden. Uitkomst is dat de keuze om te willen blijven een voortdurend proces is van heroverwegen, beïnvloed door nieuwe risico's en schade. Zelfs in beschadigde woningen in risicogebieden willen eigenaren liever blijven. Dit moet worden meegenomen bij schadeherstel, herbouw en verhuisplannen.

Wanneer verschijnt de eerste timmerman? Ervaringen van bewoners in de planvormingsfase van Experiment Krewerd

April 2024
Hanzehogeschool Groningen

Onderzoek naar de ervaring van bewoners met de planvormingsfase voor versterking van Experiment Krewerd. Door het trage tempo, de ervaren gebrekkige communicatie vanuit NCG, de bureaucratie en de algehele onzekerheid zijn zij ontevreden over het experiment. Ze ervaren weinig eigen regie. De onderzoekers pleiten voor een flexibelere en transparantere aanpak en laat zien hoe on vervulde verwachtingen doorwerken in de ervaringen van bewoners. Zij ervaren een verslechterde gezondheid en toegenomen psychische klachten en stress. Ook staat de sociale samenhang in het dorp onder druk.

Peilstok Groningen

Oktober 2024
Vereniging Eigen Huis

Uit de meest recente periodieke meting van het vertrouwen van Groningers in de aanpak van de gaswinning, blijkt dat de meeste respondenten de toekomst van Groningen (zeer) negatief zien. Ze houden zich veel bezig met de gevolgen. Hoewel er een kleine verbetering is, voelen zij zich nog steeds (enigszins) onveilig in hun woning ervaren ongelijke behandeling, wat spanningen tussen inwoners veroorzaakt. Er is veel onvrede over de schadeafhandeling en de communicatie met instanties. Vereniging Eigen Huis pleit in dit rapport voor een alomvattende aanpak en minder bureaucratie.

GEZONDHEID EN WELZIJN

De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2023

April 2024
Gronings Perspectief

Gronings Perspectief doet langlopend onderzoek naar de impact van de gaswinning op bewoners. Het onderzoek laat de impact van meervoudige schade aan woningen op mensen zien: bewoners scoren structureel lager op gezondheid, ervaren veiligheid en vertrouwen in de overheid. Ze ervaren vaker gezondheidsproblemen, stress en negatieve emoties zoals boosheid en machteloosheid. Ook zijn ze vaak minder hoopvol. Deze problemen zijn het grootst tijdens de uitvoeringsfase en nemen af na afronding van versterkingen. De onderzoekers adviseren maatwerk en persoonlijke ondersteuning, actieve betrokkenheid van bewoners bij beleid en een focus op de mens in plaats van het huis.

Ouderen in het gaswinningsgebied: inzichten uit een kwalitatieve studie

April 2024
Gronings Perspectief

Ouderen ervaren dezelfde problemen als andere leeftijdsgroepen, maar hebben extra uitdagingen. Gezondheidsproblemen maken procedures zwaarder, digitale communicatie met instanties is lastig, en de hersteloperatie zet woonplezier en sociale samenhang onder druk. Veel ouderen spelen een belangrijke rol in hun lokale gemeenschap en helpen anderen waar mogelijk. De onderzoekers adviseren maatwerk bij woningversterking, minder bureaucratie en directe betrokkenheid van ouderen bij beslissingen. Meer aandacht voor de leefbaarheid van dorpen is noodzakelijk.

Gaswinningsproblematiek raakt ook Drenthe: schade en psychosociale impact voorbij de provinciegrens

December 2024
Gronings Perspectief

De enige publicatie in 2024 over Drenthe. Het feitenblad laat zien dat ook in (Noord-)Drenthe de gevolgen van gaswinning merkbaar zijn. Bewoners met schade ervaren meer stressgerelateerde klachten en een slechtere ervaren gezondheid. Daarnaast maken veel Drenten zich zorgen over toekomstige gaswinning in kleine velden. Als bewoners het gevoel krijgen dat hun zorgen niet meer tellen, kan het vertrouwen in de overheid nog verder afnemen. De onderzoekers benadrukken dat schade verder gaat dan alleen fysieke schade aan woningen, maar dat ook gezondheid en het vertrouwen van bewoners ernstig worden aangetast. Dit onderzoek was de eerste meting en zal in de toekomst worden herhaald om langetermijneffecten en nieuwe ontwikkelingen te volgen.

JEUGD

Herstel en versterk de Groninger jeugd, nu! Een onderzoek naar de brede aanpak van immateriële schade bij kinderen en jongeren in het aardbevingsgebied

Maart 2024
Hanzehogeschool Groningen

Kinderen en jongeren ervaren onzekerheid en stress door de gaswinning. Ze voelen zich onveilig, missen stabiliteit en hebben weinig vertrouwen in de overheid. De psychosociale hulp is versnipperd, moeilijk vindbaar en vaak niet passend. Daarnaast komen aardbevingsproblemen bovenop al bestaande problematiek: armoede, krimp en een tekort aan voorzieningen. De onderzoekers pleiten in dit rapport voor een masterplan met een integrale aanpak voor jongeren, hun ouders en leerkrachten. Aanbevelingen zijn het ontwikkelen van een laagdrempelig signaleringsinstrument, betere scholing van professionals, versterking van gezinnen en herstel van speelplekken. Duurzame oplossingen moeten lokaal worden ingebed, met actieve betrokkenheid van jongeren. Langetermijneffecten zullen moeten worden gemonitord, aangezien onderwijsachterstanden en intergeneratieel wantrouwen op de loer liggen.

ONDERNEMERSCHAP

Ontwikkeling mkb-ondernemers in aardbevingsgebied

Juli 2024
Ipsos I&O

Mkb-bedrijven in het aardbevingsgebied presteren slechter door de effecten van gaswinning. Hun omzet groeit minder en de productiviteit is lager ten opzichte van de rest van Nederland. Dit leidt niet direct tot meer faillissementen of leegstand, maar heeft wel gevolgen. De onderzoekers benadrukken de problematiek van hun bevindingen, omdat deze boven op het regionale lagere productiviteitsniveau komt: werknemers in deze regio zorgen voor minder omzet dan collega's in vergelijkbare bedrijven buiten het gebied. Het gat tussen het gaswinningsgebied en andere gebieden is waarschijnlijk toegenomen. Ook maken lagere inkomsten het moeilijker om te investeren, lonen te verhogen of schulden te voorkomen.

Ondernemerschap in het gaswinningsgebied: impact, stakeholders en regelingen

Januari 2025
Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen

Het Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen onderzocht hoe de behoeften van het mkb zich verhouden tot het aanbod van regelingen. De gaswinning heeft invloed op bedrijfspanden, bedrijfsvoering en de omzet van ondernemers. Er zijn grote verschillen tussen ondernemers, maar velen ervaren onzekerheid, financiële kwetsbaarheid en een gebrek aan erkenning. Het bestaande hulpsysteem is te complex. De onderzoekers adviseren maatwerk, betere samenwerking, vaste contactpersonen en lagere drempels voor ondersteuning. Voor succesvol ondernemerschap is er behoefte aan een proactieve, persoonlijke en integrale aanpak die belemmeringen wegneemt en behoeften van ondernemers vooropzet.

Ondernemen in een bewogen context: inzichten uit een kwalitatieve studie

Januari 2025
Gronings Perspectief

Gelijktijdig uitgebracht met het onderzoek van het Kennisplatform is het kwalitatieve onderzoek van Gronings Perspectief naar de impact van de gaswinning op ondernemers. Ondernemers kampen met omzetverlies door de hersteloperatie, extra personeelskosten en fiscale problemen door waardedaling van bedrijfspanden. Deze financiële kwetsbaarheid zorgt voor stress en frustratie, wat hun mentale welzijn onder druk zet. Werk en privé lopen door elkaar heen en problemen stapelen zich op. Ze maken zich zorgen over de toekomst van hun onderneming en men vindt de bestaande regelingen en ondersteuning onvoldoende duidelijk en toereikend. Er is daarom behoefte aan één aanspreekpunt waar regelingen overzichtelijk gepresenteerd worden.

MONITORS

Leven Lang Ontwikkelen Noord-Nederland Nationaal Programma Groningen

2024 en 2025
Universiteit van het Noorden, Aletta Advies KplusV en Sociaal Planbureau Groningen

Elk jaar verschijnen monitors over de trends en ontwikkelingen in de regio. De monitor van het Nationaal Programma Groningen richt zich op de vijf bevingsgemeenten en maakt verschillen en ontwikkelingen zichtbaar met een index. Over het algemeen blijkt dat de brede welvaart per regio sterk verschilt. De economische aspecten verbeteren, maar er wordt nog geen inhaalslag gemaakt ten opzichte van het landelijke niveau.

BIBLIOGRAFIE

De overige publicaties uit 2024 en de eerste maanden van 2025 geven we hier thematisch weer. Binnen de thema’s staan de rapporten op volgorde van publicatiedatum.

PERIODIEKE MONITORS

De Staat van het Onderwijs 2024

April 2024. Inspectie van het Onderwijs.

Monitor Kansrijke Start 2023

April 2024. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

Vierde rapportage Interventieteam Vastgelopen situaties

Mei 2024. Rijksoverheid.

Groningen Armoedemonitor 2024. Een trend-onderzoek over armoede in de gemeente Groningen

Juli 2024. OIS Groningen.

Rapport Bewonerstevredenheidsonderzoek NCG 2024

Oktober 2024. Enneüs.

Het imago van de provincie Groningen

November 2024. Verian.

Monitor Verduurzaming Gebouwde Omgeving 2024

December 2024. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Noord-Nederlandse Innovatiemonitor 2024

December 2024. Expertisecentrum VinCi (RUG), de drie Noordelijke provincies, en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN).

JAARVERSLAGEN

Adviescollege Veiligheid Groningen

Maart 2024. Jaarverslag 2023.

Instituut Mijnbouwschade Groningen

Maart 2024. Jaarverslag 2023.

Commissie Bijzondere Situaties

Mei 2024. Jaarverslag 2023.

Commissie Mijnbouwschade

Mei 2024. Jaarverslag 2023.

Nationaal Coördinator Groningen

Mei 2024. Jaarverslag 2023.

HERSTELOPERATIE

Gas extraction governmentality: The depoliticization of Groningen’s extractive territorialization

Januari 2024. Hannah Porada, Rutgerd Boelens en Jeroen Vos.

Visit to the Kingdom of the Netherlands. Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context

Februari 2024. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR).

Staat van de veiligheid van Groningen in verband met de voormalige gaswinning

April 2024. Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)

De waardedalingsregeling van het Instituut Mijnbouwschade Groningen: kanttekeningen en alternatieven

Mei 2024. George de Kam en Eric Hol.

The Groningen Gas Field: The Role of Science in a Slow-Onset Disaster

Mei 2024. Tom Postmes, Nienke Busscher, Sanne Hupkes, Agustín De Julio en Ena Vojvodic.

Plea for an inclusive approach to risk

Juni 2024. Barend van Engelenburg en Theodor Kockelkoren.

De behandeling van mijnbouwschadezaken door de rechtbank Noord-Nederland

September 2024. Pro Facto en Rijksuniversiteit Groningen.

De energiearmoedekloof in Nederland. Een microdata-analyse van het niveau en de ongelijkheid van energiearmoede

September 2024. TNO.

Understanding energy conflicts: From epistemic disputes to competing conceptions of justice

December 2024. Nynke van Uffelen.

SodM onderzoek NCG kwaliteitsborging van de seismisch constructieve veiligheid in de versterkingsopgave

Februari 2025. Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)

Stap verder. Rapportage schadeafhandeling en versterking in het aardbevingsgebied.

Maart 2025. Groninger Gasberaad.

BELEVING VAN SCHADE EN VERSTERKING

Aftershocks; about the psychological consequences of gas extraction in Groningen

Maart 2024. Ybe Meesters en Robert Schoevers.

Schadeafhandeling als oorzaak van schade: Niet de aardbevingsschade, maar het gedoe maakt de burger kwetsbaar

Juli 2024. Michiel Tjepkema.

“The oil in the soil and the gas under the grass”: Social movements and the politics of ideas in Ecuador and the Netherlands

November 2024. Andrea Carolina Valladares Pasquel.

De psychosociale impact van de gaswinningsproblematiek op bewoners in 2024: Gronings Perspectief fase 4.

April 2025. D’Amore, C., Kanis, B., Lichtenberg, L., Douma, F., van der Molen, J., Berends, S., Boendermaker, M., Scherpenzeel, A. & Dückers, M.

GEZONDHEID EN WELZIJN

Draagt woningversterking bij aan herstel welzijn Groningers?

Juli 2024. Michel Dückers, Babet Kanis, Chantal D’Amore en Annette Scherpenzeel.

Gezondheid & leefstijl. Onderzoeksrapport naar de gezondheid en het welbevinden van de inwoners in de provincie Groningen

December 2024. Sociaal Planbureau Groningen.

Sociale cohesie in het gaswinningsgebied

December 2024. Kennisplatform Kansrijk en Leefbaar Groningen.

De omvang van de psychosociale gaswinningsproblematiek: Een benadering op basis van de GGD gezondheidsmonitor

Februari 2025. Kennisplatform Kansrijk en Leefbaar Groningen.

WERK EN ECONOMIE

Aanknopingspunten voor (een) Nij Begun. Richting een economische en sociale agenda voor Groningen en Noord-Drenthe

Augustus 2024. Atlas Research.

Regio in Beeld Groningen, 2024-2025

November 2024. UWV.

Flip Rodenburg woont in een sociale huurwoning in Kantens. Zijn verhaal begint in 2015, met het project H3V. Het hele jaren zestig-nieuwbouwwijkje viel binnen dat versterkingsproject. Het blokje op de hoek werd het eerst aangepakt. En dat betekende een hoop ellende.

Flip: “Buitenmuren eruit, kozijnen eruit, overal rijplaten, en de bewoners mochten soms even bijkomen in een keet.” Flips huis zou in januari 2016 worden aangepakt, maar er gebeurde niets. Er werden tijdelijke maatregelen genomen, er kwamen steeds weer nieuwe onderzoeken, er kwamen toezeggingen die niet werden nagekomen, maar duidelijkheid kwam er niet. En als iets aan je gaat knagen,

dan is het wel onzekerheid. Nu, tien jaar later, is die onzekerheid nog minstens even groot.

We spreken Flip Rodenburg in zijn huurwoning in Kantens, waarover hij zegt: “Ik ben maar een huurder, geen eigenaar, maar het is wel mijn thuis.” Flip spreekt met passie over zijn tuin, waar hij een hoop tijd in heeft gestoken. Daar blijft niets van over wanneer zijn huis gesloopt

Behoefte aan zeggenschap en transparantie

wordt. Tien jaar onzekerheid, afwachten en de gedachte dat alles misschien over een paar maanden gesloopt kan worden, maakt dat je minder tijd gaat steken in het onderhoud. Flip heeft zijn tuin en al het moois dat hij had opgebouwd zien verrommelen. “En ondertussen heeft de verhuurder het onderhoud op een laag pitje gezet.”

Flip is een van het handjevol doelzmakers in Nederland: “Er zijn niet veel plekken waar mensen terecht kunnen voor het onderhoud van een doelzak, ik ben daar één van.” Hij heeft zijn eigen werkplaats gebouwd, waar hij zijn werk kan doen. De gedachte dat hij niet alleen zijn tuin, maar ook zijn werkplaats verliest bij sloop, maakt Flip boos en verdrietig. Radeloos ook, want zoals hij zegt: “Ik ben 72 en lichamelijke niet de fitste. Na twee keer verhuizen voor sloop en nieuwbouw, heb ik door alle stress niet de energie om alles weer op te bouwen.”

Voor Flip hoeft een nieuw huis niet. Hij voelt zich thuis in een oud huis, is opgegroeid in een huis uit de 16^e eeuw. Bovendien is volgens Flip “statistisch gezien de kans op een zware aardbeving enorm afgenomen en bovendien, als mijn huis de zware beving van 2012 aankan, dan zit het wel goed.” Alleen is dit niet zijn huis. Het huis is van de woningcorporatie.

Zeggenschap ervaart hij niet en de burens willen het nieuwe huis wél. Het zou al veel helpen als de corporatie transparant was en communiceerde. Er zijn zoveel data gecommuniceerd. In 2019 kwam het bericht dat het huis van Flip buiten de versterkingsopgave viel. Drie maanden later kreeg hij het bericht dat ze zijn huis definitief

toch gingen slopen. “Inmiddels geloof je ook gewoon niet meer wanneer er een datum wordt gecommuniceerd.”

“Ondertussen leef je constant in een bouwput.” Achter het huis van Flip zijn woningen versterkt, maar niet het hele blok. “Je weet dat de andere helft nog moet”. En bouwen betekent overlast, vooral die “blèrende radio’s.” Een

Ik ben maar een huurder, geen eigenaar, maar het is wel mijn thuis

realistische planning en een gedragen stedenbouwkundig plan ontbreekt. Flip: “In het stedenbouwkundig plan is niet gekeken naar de waterhuishouding. Onvoorziene zaken worden niet ingecalculleerd, daardoor treedt weer vertraging op en daarover wordt weer slecht gecommuniceerd.”

Wat Flip vooral zou willen is dat het “hele gedoe wordt afgeblazen, maar die optie wordt niet geboden.” De woning is niet van hem, waardoor hij het heft niet in eigen hand kan nemen, maar nu is zijn gevoel dat anderen over zijn leven beslissen. Flip wil als laatste graag nog meegeven: “Volgens de wet heb je als huurder recht op ‘ongestoord woongenot.’ Mijn woongenot is al tien jaar ernstig verstoord, maar daar heb ik tot nu toe geen enkele compensatie voor gekregen.”

Addy Rutgers woont in Norg, gemeente Noordenveld, een van de dertien gemeenten die onder Nij Begun vallen. Addy heeft zelf niet te maken gehad met schade aan zijn woning. Als maatschappelijk betrokken burger voelde hij wel de noodzaak zich ermee te bemoeien en zo zijn ook bij hem de gaswinning en de gevolgen daarvan onder de huid gaan zitten.

Enkele weken geledenervaarde Addy een déjà vu. Hij was bij een bijeenkomst in het kader van Omgevingstraject Grijpskerk Norg. Daar ging het over kleinschalige gaswinning onder Norg en Langeloo. Daar zijn nog geen vergunningen voor verleend en SodM moet nog een advies uitbrengen, maar de sfeer van het gesprek erover deed hem denken aan de vele gesprekken die in Groningen zijn gevoerd voordat het kabinet besloot de gaswinning in het Groningenveld definitief te stoppen. “De mensen in de zaal waren behoorlijk overstuur. In

Nij Begun gaat het over problemen oplossen en ereschuld inlossen, maar ondertussen praten we nog steeds over gaswinning, in een gebied net buiten het gebied dat is bestempeld voor een Nij Begun. Leg dat maar eens uit.”

Addy werkte als erkend vakman, bouwkundig adviseur en verbinder en kwam ook later, als vrijwilliger, veel in aanraking met inwoners en ondernemers die met schade en versterken te maken hebben. In zijn beleving zou er in politiek en beleid veel meer aandacht moeten

Liefdevol zijn naar elkaar kost helemaal niks

zijn voor welzijn en mentale gezondheid. Het verhogen van de brede welvaart is weliswaar het hogere doel van Nij Begun, maar hij vraagt zich af op welke manier afwegingen worden gemaakt tussen de verschillende onderdelen van brede welvaart. “Wat is belangrijker? Economie of gezondheid? Ruimte of bedrijvigheid? Wie bepaalt welk onderdeel ondergeschikt is aan het andere en waarom? Mijn indruk is dat economische welvaart nog altijd een zware stempel drukt op besluitvorming.”

Addy is lang betrokken geweest bij het verzet tegen de gaswinning. Hij ervaarde dat verzet als emotioneel belastend, maar er waren ook heel mooie momenten. Bij de fakkeloptochten in Groningen was hij sfeerbeheerder. “Waar de groep die dagelijks op de barricaden stonden klein was, kwam hier ineens een hele mensen-massa op gang. Ik haalde daar veel energie uit. Na het besluit van Wiebes om het Groningenveld te sluiten ervaarde ik dat de actiebereidheid wegviel, het was niet meer nodig. Dat zag ik ook bij anderen.”

Het bloed kroop echter waar het niet gaan kan, want Addy ging zich met andere zaken bezighouden, waaronder de luchtvaart rondom Eelde. “De plannen rondom oefeningen met de F35’s van de Nederlandse Luchtmacht: het is weer hetzelfde verhaal. Modellen met data over geluidshinder prevaleren boven de ervaringen van de mensen die de vliegtuigen boven hun huizen horen. Wat denk je dat dat doet met mijn vertrouwen in de overheid?”

Over de toekomst is Addy ondanks al zijn ervaringen en zijn neiging op te komen voor burgers

in verzet positief. “Kijk om je heen. We wonen in zo’n prachtig gebied, wat hebben we nog meer nodig? We zouden moeten leren meer tevreden te zijn met wat we hebben, in plaats van te blijven jagen op wat we niet hebben. Als het goed is, is het goed. Ik hoop dat we in 2055, na 30 jaar Nij Begun, een samenleving hebben waarin we liefdevol zijn naar elkaar, respect voor elkaar hebben en echt samen leven. Dat kost helemaal niks!”

Inwoners laten meebeslissen zou al dikke winst zijn

Dat liefdevolle handelen is ook wat hij adviseert aan politici en beleidsmakers. Hij pleit voor veel meer transparantie en openheid en voor een overheid die inwoners daadwerkelijk betreft bij de planvorming en uitvoering van Nij Begun. “Bij voorkeur op de hoogste trede van de participatieladder, dat wil zeggen dat inwoners eigenaarschap krijgen, maar laten we eerst maar eens toewerken naar meebeslissen, dat zou al dikke winst zijn.”

Nog een laatste advies: “Zorg dat alle gelden van Nij Begun echt in de regio landen, bij inwoners, bij lokale ondernemers en bedrijven, zodat het geld steeds opnieuw rendeert. Dat zal wel lastig zijn met regels voor aanbesteding enzo, maar daar is vast een mouw aan te passen. Stel het als voorwaarde.”

STAAT VAN DE AANPAK

Verduurzaming, welzijn, economische ontwikkeling en vertrouwen

Nederland heeft een ereschuld aan Groningen, stelde de parlementaire enquêtecommissie naar de gaswinning in Groningen. De belangen van de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe zijn jarenlang genegeerd. Het systeem om de gevolgen van de gaswinning en aardbevingen op te lossen faalde. De gevolgen voor mensen, huizen, gemeenschappen en de regio zijn enorm.

Het kabinet gaf in haar reactie op de uitkomsten van de parlementaire enquêtecommissie aan niet alleen te willen leren van de fouten die zijn gemaakt, maar dat het deze ook wil rechtzetten. Het oplossen van de problemen in Groningen begint bij schadeherstel en veiligheid. Maar er moet ook worden gewerkt aan perspectief, zodat huidige en toekomstige generaties kunnen wonen, werken en gezond ouder kunnen worden in Groningen en Noord-Drenthe.

Naast maatregelen om de schadeherstel- en versterkingsoperatie milder, menselijker en makkelijker te maken, neemt het Rijk daarom ook specifieke maatregelen gericht op het inlossen van de ereschuld en het bieden van perspectief. In gezamenlijk-

heid werken het Rijk en de regio Groningen en Noord-Drenthe dit pakket aan maatregelen uit in een Isolatieaanpak, een Sociale Agenda en een Economische Agenda.

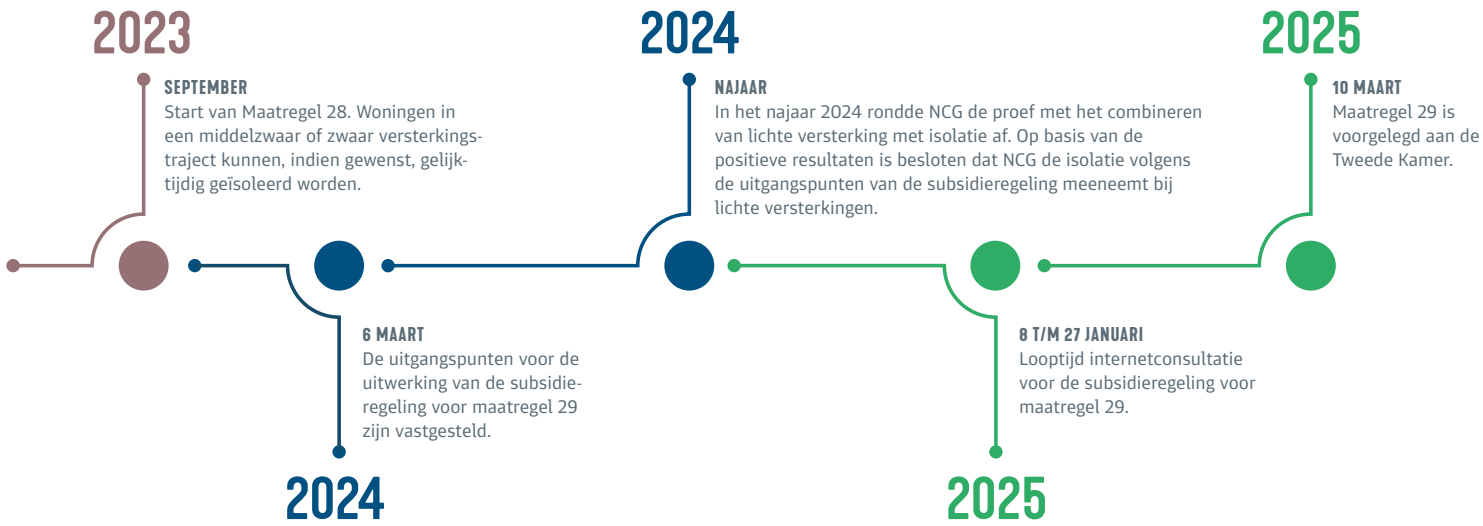
Het kabinet werkt aan een voorstel voor de wet Groningen, om wettelijk vast te leggen dat de Staat van Groningen en Noord-Drenthe jaarlijks de voortgang op de uitvoering van de maatregelen monitort. Momenteel is de uitvoering van het merendeel van de verschillende maatregelen nog in voorbereiding. In deze eerste Staat van Groningen en Noord-Drenthe staat daarom alleen de stand van zaken van de uitwerking van de Isolatieaanpak, Sociale Agenda en Economische Agenda beschreven. Naar verwachting kunnen vanaf 2026 daadwerkelijk de voortgang en de resultaten van de uitvoering van de maatregelen worden gemonitord.

De optelsom aan maatregelen in de kabinetsreactie moet leiden tot een herstel van het vertrouwen in de overheid. De afsluitende paragraaf van dit hoofdstuk gaat daarom ook in op de vraag hoe het anno 2025 is gesteld met het vertrouwen van inwoners van Groningen en Noord-Drenthe in de overheid.

ISOLEREN EN VERDUURZAMEN MAATREGEL 28 EN 29

In de kabinetsreactie Nij Begun werd door het kabinet geconstateerd dat het schrijnend is dat juist in Groningen en Noord-Drenthe sprake is van de grootste energiearmoede van Nederland. In afwachting van schadeherstel of versterking stelt een groot aantal huiseigenaren investeringen in verduurzaming uit. Ook is het zo dat woningen in Groningen en Noord-Drenthe gemiddeld ouder en groter zijn dan elders in Nederland. Daardoor gebruiken ze meer energie. Bovendien ligt het gemiddelde inkomen van huishoudens in deze regio lager dan het landelijke gemiddelde. Door deze combinatie van factoren voelt het kabinet de morele verplichting om inwoners in dit gebied te helpen met het nemen van isolatiemaatregelen die hun energierekening omlaag brengen en het wooncomfort vergroten. Met twee specifieke maatregelen wil het Rijk hier in samenwerking met de regio invulling aan geven.

WAT IS ER TOT NU TOE GEBEURD?

Maatregel 28

Een maatregel (in de vorm van extra middelen en taken voor NCG) waarbij woningen in het aardbevingsgebied van Groningen, die nog een middelzware of zware versterking nodig hebben, gelijktijdig worden geïsoleerd om ze aardgasvrij-gereed te maken. De insteek is dat dit gebeurt zonder de versterkingsoperatie te vertragen.

Maatregel 29

Een subsidieregeling om woningeigenaren te stimuleren om aan de slag te gaan met de isolatie van hun woning. In 10 jaar tijd moeten in totaal 300.000 woningen (zowel koopwoningen als huur) voldoen aan de isolatiestandaard die nodig is om woningen aardgasvrij te kunnen maken. De regeling komt beschikbaar voor woningeigenaren die niet in aanmerking komen voor maatregel 28. Het gaat om inwoners van alle gemeenten in de provincie Groningen en van de Noord-Drentse gemeenten Aa en Hunze, Tynaarlo en Noordenveld. Bij bewoners met een lichte versterking voert NCG de isolatie uit volgens de uitgangspunten van de subsidie.

HET RESULTAAT: DE MAATREGELEN

28. Woningen die nog versterkt moeten worden aardgasvrij(-gereed) maken

Maatregel 28 combineert zware- en middelzware versterkingen van woningen met het isoleren ervan. Wanneer de bouwtijd in het kader van de versterking minimaal 4 maanden duurt en de bewoners langdurig niet thuis kunnen wonen, komen de bewoners in aanmerking voor maatregel 28. Het doel is dat deze woningen na één periode van verbouwing versterkt zijn en zijn voorbereid op een toekomst zonder aardgas (aardgasvrij-gereed). NCG werkt samen met bewoners die nog in de versterking zitten aan het vinden van een passende oplossing per woning. Deelname aan de verduurzaming is vrijwillig: bewoners beslissen zelf of ze er gebruik van willen maken.

29. Verduurzamingsstimulering voor woningen in Groningen en Noord-Drenthe

Deze maatregel richt zich vooral op het krijgen van een lagere energierekening voor inwoners van de 13 gemeenten. Daarom is er voor maatregel 29 een bedrag van € 1,65 miljard beschikbaar gesteld. Dat is ongeveer het dubbele van wat elders in Nederland aan subsidie beschikbaar is. Naast het verminderen van energiearmoede, gaat het ook om het verbeteren van de leefomstandigheden en het verhogen van het wooncomfort.

Met maatregel 29 kunnen alle huiseigenaren in het gebied in Groningen en Noord-Drenthe subsidie krijgen voor het isoleren van woningen wanneer hun huis *nog niet voldoet aan de standaard voor woningisolatie*. Deze 'standaard' geeft aan of een huis voldoende geïsoleerd is om aardgasvrij te kunnen verwarmen.

Woningeigenaren binnen het versterkingsgebied, en zij die maximaal 140% van het wettelijk minimumloon verdienen krijgen 100% subsidie. Het maximum is € 40 duizend.

Woningeigenaren in de rest van het aardbevingsgebied in de provincie Groningen en drie gemeenten in Noord-Drenthe krijgen voor noodzakelijke maatregelen tot 'de standaard' een subsidiebijdrage van 50%, tot maximaal € 20 duizend.

Voor huurders van woningcorporaties komt er geld beschikbaar voor isolatie via de woningcorporatie. Voor de woningcorporaties is in totaal € 222 miljoen gereserveerd. Woningen met energielabel E, F en G worden door woningcorporaties uiterlijk in 2028 versneld geïsoleerd, volgens de Nationale Prestatie Afspraken. De isolatiemaatregelen mogen niet tot hogere huren leiden. Huurders moeten dus zelf voordeel hebben door lagere energiekosten.

De maatregel moet nog ingaan, maar in de aankondiging (maart 2024) werd aangegeven dat mensen niet hoefden te wachten met isoleren en vast konden beginnen. Er kan met terugwerkende kracht subsidie worden ontvangen voor isolatie vanaf 25 april 2023. Na de publicatie van de subsidieregeling kon tussen 8 en 27 januari 2025 gereageerd worden op de maatregel via een internetconsultatie. Er bleken veel vragen en onduidelijkheden te zijn over wat wel en niet gesubsidieerd gaat worden. Op basis van de consultatie is de regeling aangepast.

HOE VERDER?

De subsidieregeling is op 10 maart 2025 voorgelegd aan de Tweede Kamer. Het is mogelijk dat de regeling daarna nog wijzigt. Het doel is dat de regeling in mei van kracht wordt. In juni kunnen woningeigenaren die hebben geïsoleerd met terugwerkende kracht subsidie aanvragen. Na de zomer wordt de regeling, gefaseerd per postcode, opengesteld voor nieuwe aanvragen.

DE SOCIALE AGENDA MAATREGEL 34

De Sociale Agenda is een belangrijk onderdeel van de kabinetsreactie, gericht op het bieden van nieuw perspectief en op het verbeteren van de brede welvaart in de regio. In totaal is er € 3,5 miljard te besteden gedurende dertig jaar. Dit geld wordt geïnvesteerd in het verbeteren van (mentale) gezondheid, de leefbaarheid, kansen voor kinderen en jongeren. Daarnaast wordt er gewerkt aan meer werk en minder armoede. Een goede afstemming met de Economische Agenda is belangrijk.

WAT IS ER TOT NU TOE GEBEURD?

HET RESULTAAT: DE SOCIALE AGENDA

Het doel van de Sociale Agenda is om de gezondheid, kansen voor kinderen, leefbaarheid en bestaanszekerheid substantieel te verbeteren. Er is gekozen voor een focus op fundamentele, langlopende projecten met zekerheid van dertig jaar financiering. Belangrijk daarbij is de structurele inzet. Voor een deel gebeurt dat zonder te veel kaders en regels, zodat mensen zelf kunnen kiezen wat het belangrijkste is voor hun eigen gemeenschap. De agenda heeft in het bijzonder aandacht voor samenredzaamheid, gemeenschapszin en trots. Op basis van de gesprekken met inwoners, professionals en experts komt de Sociale Agenda tot drie fundamenten die de agenda vormen:

- 1. Het stimuleren van gemeenschapszin en trots.** Inwoners krijgen meer vertrouwen en steun voor bestaande initiatieven. Er wordt geïnvesteerd in ontmoetingsplekken. Ook komt er budget voor maatschappelijke, culturele en sportieve activiteiten.
- 2. Er eerder bij zijn.** Kinderen op de basisschool krijgen meer lestijd, met extra uren voor muziek, sport en persoonlijke ontwikkeling. Door eerder hulp te bieden op school, in de wijk en tijdens de zwangerschap kunnen grotere problemen worden voorkomen.
- 3. Fundamentele problemen structureel aanpakken.** Langlopende programma's richten zich op het bestrijden van armoede, schulden en laaggeletterdheid. Investerings in lees- en digitale vaardigheden helpen inwoners vooruit. Mensen in armoede krijgen begeleiding van buddy's en er komt extra aandacht voor het voorkomen van schooluitval.

WELKE ROL HADDEN INWONERS, BEDRIJVEN EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES?

Tijdens vier grote bijeenkomsten, met in totaal meer dan 700 inwoners en betrokkenen, gingen de kwartiermaker en zijn team in gesprek met de regio. Daarnaast voerden ze honderden individuele gesprekken en organiseerden ze sessies met jongeren. Ze vonden het van belang eerst te luisteren. Steeds opnieuw kwam naar voren dat gemeenschapszin en trots essentiële waarden zijn die mensen in de regio waarderen. De agenda is dan ook, zoals de kwartiermaker het omschrijft, 'Soamen Moakt'.

Jongeren vroegen in het bijzonder aandacht voor de mentale gezondheid en het beperken van stress. Aandacht voor mentale gezondheid komt in de agenda bijvoorbeeld tot uiting in de inzet van brugfunctionarissen in het onderwijs, sportcoaches, het tegengaan van schooluitval en initiatieven zoals 2BE, een organisatie die jongeren tussen de 11 en 27 jaar ondersteunt in de regio Eemsdelta en Oost-Groningen.

HOE VERDER?

"In 2025 gaan we aan de slag met de uitwerking en uitvoering van de agenda. We willen zorgen dat inwoners echt gaan merken dat er wat gebeurt. Belangrijk is dat het geld daar terecht komt waar het is bedoeld en dat verspilling wordt voorkomen. We sluiten zoveel mogelijk aan bij bestaande, mooie initiatieven. Voor bestaande programma's zoals de Tijd voor Toekomst is het immers belangrijk dat die zonder onderbreking door kunnen gaan. Daarnaast is het belangrijk goed in de gaten te houden wanneer de agenda een succes is. We zullen goed monitoren of de gemaakte afspraken worden gehaald en of we de doelen bereiken," aldus Henk Nijboer.

CONCEPT ECONOMISCHE AGENDA MAATREGEL 35

De regio heeft een economische impuls nodig. Er is een grote stap nodig om de regio duurzaam economisch te versterken. Daarom zet het kabinet in aanvulling op en ter versterking van de Sociale Agenda in op een Economische Agenda. Voor de Economische Agenda is tot 2055 in totaal € 4,5 miljard beschikbaar. Het meeste daarvan, € 3,25 miljard, is bedoeld voor een investering van dertig jaar in sleutelprojecten voor de versterking van de economische structuur. De overige € 1,25 miljard is bedoeld voor extra ondersteunende investeringen. Dit helpt om de agenda sneller uit te voeren en belangrijke randvoorwaarden te realiseren.

HET RESULTAAT: DE CONCEPT ECONOMISCHE AGENDA

De Economische Agenda is uitgewerkt in de vorm van een investeringskader. Dat betekent dat de agenda richting geeft aan toekomstige financiële besluiten en dus aan hoe het geld gebruikt moet worden om de economische structuur van Groningen en Noord-Drenthe de komende dertig jaar te versterken.

De agenda heeft vijf doelen. Samen met de doelen van de Sociale Agenda moeten deze doelen ervoor zorgen dat de brede welvaart in Groningen en Noord-Drenthe binnen dertig jaar minstens op het landelijk gemiddelde komt. Om de doelen te bereiken, geeft de Economische Agenda ruimte om te investeren in onderwijs,

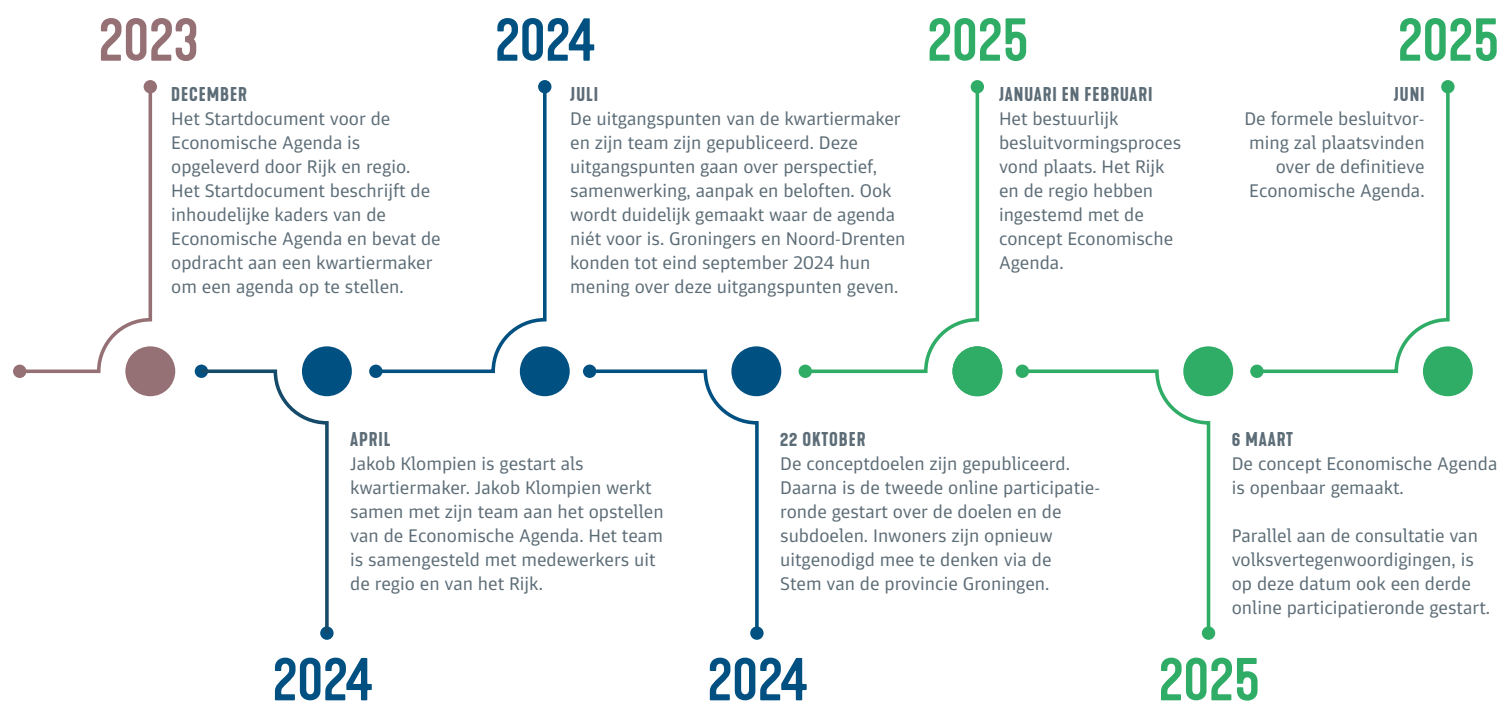
kennis en arbeidsmarkt, het vestigingsklimaat, digitalisering en profilering. Daarnaast is er ook ruimte voor investeringen in specifieke sectoren, zoals duurzame energie, gezondheid, landbouw, industrie en vrijetijdseconomie.

Door al deze investeringen samen moet er in de praktijk meer bedrijvigheid, innovatie en kennisontwikkeling ontstaan. Ook wordt de export versterkt en moeten ondernemers, kennisinstellingen en overheden elkaar beter kunnen vinden en samenwerken. De ambitie is dat er zo een economie ontstaat die volop bijdraagt aan de welvaart en het welzijn van de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe.

Tot slot beschrijft de Economische Agenda hoe de uitvoering van de agenda wordt georganiseerd. Deze structuur wordt in de loop van 2025 verder uitgewerkt.

WAT IS ER TOT NU TOE GEBEURD?

WELKE ROL HADDEN INWONERS, BEDRIJVEN EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES?

Jakob Klompier: *“Opvallend veel mensen en partijen hebben in de afgelopen periode over het eigen belang heen durven kijken en groot durven denken. Alleen met die inzet is het ons gelukt een inhoudelijk breed gedragen Economische Agenda met advies voor de uitvoering op te leveren”*

Voor een succesvolle uitvoering van de agenda is een brede samenwerking en veel draagvlak nodig. Daarom heeft de kwartiermaker samen met zijn team veel mensen gesproken. Ze bezochten congressen, gingen op werkbezoek en voerden gesprekken met ondernemers, bestuurders, belangenorganisaties en inwoners. Daaronder waren ook veel jongeren en scholieren. Daarnaast spraken ze met kennisinstellingen en andere experts uit de praktijk en wetenschap, zowel individueel als in groepen.

Niet alleen deze gesprekken hebben de agenda gevormd. Ook verschillende (wetenschappelijke) onderzoeken en analyses over de sociaaleconomische situatie van de regio zijn gebruikt bij het opstellen van de agenda.

HOE VERDER?

“Samen met de overheden, kennisinstellingen, bedrijven, inwoners en maatschappelijke organisaties werken we in het restant van dit jaar toe naar een concreet uitvoeringsplan voor de komende periode. We richten een structuur in waarlangs het plan kan worden uitgevoerd en geven de instrumenten die we nodig hebben om daadwerkelijk resultaten te kunnen behalen verder vorm. Zodanig dat we vanaf 2026 volop klaar zijn om jaarlijks € 100 miljoen te investeren in de economische versterking van de regio,” aldus Jakob Klompier

Op 16 december 2024 kwamen 100 jongeren van uit het mbo en voortgezet onderwijs samen tijdens een Tienskipdag. Tienskip is een stichting die zich inzet voor het verkleinen van de kloof tussen jongeren en (lokale) democratie. De jongeren vertelden aan de kwartiermaker en zijn team welke doelen van de Economische Agenda zij het belangrijkst vinden.

VERTROUWEN EN FUNCTIONEREN VAN DE OVERHEID

Er zijn in Nij Begun specifieke maatregelen (maatregel 36 tot en met 50) opgenomen, die in combinatie met de overige maatregelen, moeten leiden tot een herstel van vertrouwen in de overheid. Een sterke sociale samenhang is cruciaal voor een goed functionerende samenleving en brede welvaart. Dit gaat niet alleen over relaties tussen mensen, maar ook over vertrouwen in de overheid en het rechtssysteem. In het gaswinningsgebied is dat vertrouwen ernstig geschaad.

HOE STAAT HET MET JULLIE VERTROUWEN IN DE OVERHEID?

HET VERTROUWEN IN DE OVERHEID IS BESCHADIGD

Veel bewoners moesten jarenlang vechten om erkenning en een gevoel van rechtvaardigheid. Kinderen en jongeren groeiden op met aardbevingen, terugkerende schade aan hun woningen en ouders die geen hulp kregen. Hierdoor zijn meerdere generaties tekortgedaan in hun kwaliteit van leven en heeft het wantrouwen in de overheid zich verdiept. De manier waarop de overheid met de gaswinning en de afhandeling van schade is omgegaan, heeft inwoners, ondernemers en maatschappelijke partijen sceptisch gemaakt over nieuwe politieke beloften. In Noord-Nederland speelt, naast de moeizame erkenning van schade, de armoede in de Veenkoloniën en de groeiende kloof in ontwikkelkansen en voorzieningen tussen krimpgebieden en economisch sterkere regio's. Landelijke kwesties, zoals de toeslagenaffaire en de opvangcrisis van asielzoekers, versterken het gevoel dat de overheid ver weg staat van de lokale werkelijkheid.

WAAR STAAN WE NU?

Vertrouwen in landelijke instituties lager dan landelijk

Het vertrouwen in landelijke instituties, zoals de Tweede Kamer, politie en rechters, is in Groningen lager dan het landelijke gemiddelde. Volgens de Brede Welvaart Monitor Groningen en Drenthe (2024) vertrouwt 58% van de Groningers deze instituties en 59% van de Drenten, tegenover 61% landelijk. Binnen de provincies zijn er grote verschillen: in de gemeente Groningen is het vertrouwen met 65% het hoogst, terwijl in Eemsdelta slechts 49% van de inwoners vertrouwen heeft in deze instituties. In Drenthe hebben inwoners van de gemeente Tynaarlo het meeste vertrouwen in instituties (65%).

Veel Groningers voelen zich onvoldoende vertegenwoordigd door de landelijke politiek. Uit een peiling onder het Groninger Panel begin 2025

blijkt dat meer dan de helft van de Groningers vindt dat de politiek niet weet wat er speelt onder de bevolking. Daarnaast vindt 62% dat politici onvoldoende rekening houden met bepaalde groepen in de samenleving, terwijl slechts 15% van de Groningers zich daadwerkelijk vertegenwoordigd voelt.

Meer vertrouwen in lokaal bestuur dan in landelijke instanties

Naast landelijke instituties speelt ook het vertrouwen in regionale en lokale overheden een belangrijke rol. Het provinciale en gemeentelijke bestuur hebben directe invloed op de leefomgeving en worden vaak beter beoordeeld. Onderzoek door *Gronings Perspectief* (2025) toont aan dat 46% van de Groningers vertrouwen heeft in de Rijksoverheid, terwijl 68% vertrouwen heeft in de provincie en 71% in de eigen gemeente. Ook blijkt dat bewoners met meervoudige schade aanzienlijk minder vertrouwen hebben (*Gronings Perspectief*, 2024).

HOE WERKT HET KABINET AAN HERSTEL?

De optelsom van specifieke maatregelen en maatregelen binnen versterking, schade, isolatieaanpak, sociale agenda en economische agenda moet volgens het Rijk leiden tot herstel van vertrouwen. Het kabinet wil het vertrou-

wen herstellen door in gesprek te blijven met de inwoners van Groningen en Noord-Drenthe en door concrete resultaten te laten zien. Dit sluit aan bij aanbeveling 11 van de parlementaire enquêtecommissie. Volgens het kabinet kan het vertrouwen van gedupeerden alleen terugkomen als de overheid en uitvoeringsinstanties hen vanaf het begin serieus nemen. De enquêtecommissie wees erop dat de aanpak van schadeafhandeling en versterking vaak nieuwe stress, onzekerheid en emotionele schade heeft veroorzaakt. Daarom gaf het kabinet in Nij Begun aan te kiezen voor een fundamentele verandering: *geen belastende procedures meer, geen onnodige controles, geen eindeloze discussies over de causaliteit van individuele schades, niet sturen op geld, maar op resultaat* (Nij Begun, pagina 8).

Om dit te waarborgen, zet de overheid verschillende maatregelen in om transparanter, verantwoordelijker en effectiever te werken. De wetgeving richt zich op het vastleggen van duidelijke processen, het betrekken van belanghebbenden en het garanderen van financiële middelen. Op deze manier wil het kabinet een overheid creëren die betrouwbaarder en beter in staat is om de gevolgen van de gaswinning aan te pakken en het vertrouwen van inwoners te herstellen.

Martin Jurna woont en onderneemt in Loppersum. Hij heeft al decennia een kapperszaak in het hart van Loppersum en is een actief dorpsbewoner. Het pand waarin hij woont en werkt moet worden versterkt.

Martin heeft sinds 2008, direct vanaf de eerste beving te maken gehad met schade aan zijn woning en bedrijf, en eigenlijk waren er direct onduidelijkheden over herstel- en compensatieplannen. *“Ik zag vanaf mijn bed het plafond scheuren. En nog steeds, bij de laatste aardbeving stonden we weer buiten om te kijken wat er gebeurde. Hoe we dit verhaal kunnen samenvatten...? Je komt papier tekort, de verhalen beginnen eigenlijk al voor de eerste beving 3,6 op de schaal van Richter. Vanaf Huizinge in 2012 begon het echt te lopen, maar inmiddels is het al 2025.”*

Frustraties komen bij hem vooral door lange wachttijden, slechte communicatie en onduidelijke procedures van instanties als NAM, NCG en het IMG. *“Je voelt je soms weleens machteloos en onbegrepen, vooral wanneer het gaat om de compensatie en de aangedragen tijdelijke woon- en werkoplossingen.”*

Met name als het gaat om mogelijke compensatie voor de tijdelijke onderbreking van de bedrijfsvoering bij versterkingswerkzaamheden, vindt Martin het onbegrip van betrokken ambtenaren bijna niet te begrijpen. *“Al mijn bedrijfsplannen moesten worden aangepast, een*

De impact van de versterking op kleine ondernemers wordt onderschat

potentiële overnamekandidaat van mijn zaak is in de loop der jaren afgehaakt. Constant moet er weer onderhandeld worden. De mate waarin je daar als inwoner in slaagt, bepaalt de uitkomst. Als je alleen komt om geld te besparen voor NCG, daar heb ik geen zin meer in. Het tijdspad verandert ook steeds, zo kun je geen afspraken maken en zo ga ik geen verbouwing plannen.”

Voor de impact op ondernemers is volgens Martin te beperkt aandacht. Te kleine tijdelijke units, geen compensatie voor kosten van vrije dagen voor werknemers die moeten verhuizen naar tijdelijke woningen zijn voorbeelden van gevolgen van de versterkingsoperatie, die financieel allemaal optellen. NCG lijkt dat in de ogen van Martin niet te begrijpen. Dit brengt onzekerheid en stress met zich mee. Daarnaast benoemt hij dat de tijdelijke afwezigheid of verplaatsing van bedrijven in het dorp ook gevolgen heeft voor de gemeenschapsdynamiek: de afname van het aantal inwoners, de toename van gezondheidsproblemen en verlies van vertrouwen in de overheid.

Martin is ook hoopvol. Ondanks alles is er toch ook nog steeds een sterk gemeenschapsgevoel in Loppersum. Er is hoop voor de toekomst, vooral als de situatie eenmaal is opgelost. *“Je blijft er maar in zitten én er constant mee bezig. Tevredenheid is er alleen bij mensen die klaar zijn, maar tot die tijd is het een strijd. Of over de betaling of over wat ze willen. Dit hele proces is zeer onprettig. En als je klaar bent, dan heb je opluchting. Je krijgt wel een beeld van mensen om je heen, veel spanning en soms na afloop toch opluchting en tevredenheid.”*

Martin geeft aan dat er te weinig steun is vanuit de overheid om de moeilijkheden van het proces aan te pakken. Er wordt een verschil ervaren in de behandeling van mensen, afhankelijk van hun onderhandelingspositie. Dit geldt zowel voor individuele inwoners als voor ondernemers. *“Maar ik snap niet waarom ze zo moeilijk doen, wanneer je als inwoner eerlijk en oprecht bent. Waarom doen ze dan zo moeilijk.”*

Martin denkt dat het proces nooit gelijkheid geeft voor iedereen en dat de overheid weinig begrip toont voor de daadwerkelijke impact van de versterkingsmaatregelen, vooral voor kleinere ondernemers. Het is niet eerlijk, maar gelijkheid in het proces en in de besluiten is tegelijkertijd een illusie, aldus Martin: *“Mensen zijn verschillend, huizen zijn verschillend, daarom is de vergoeding ook verschillend”.*

Tevredenheid is er alleen bij mensen die klaar zijn, maar tot die tijd is het een strijd

Ondanks het feit dat een potentiële overnamekandidaat van de kapperszaak door alle onzekerheid rondom de versterking en tijdelijke verhuizing is afgehaakt, is Martin hoopvol voor de toekomst: *“Ik heb nog wel hoop dat het goed komt, maar het duurt gewoon wel heel lang, het verandert je wel, dat kan niet anders.”*

Albert Hartman (57) woont en werkt in Zeerijp. Hij is eigenaar van een akkerbouwbedrijf. In zijn spaarzame vrije tijd ondersteunt hij zijn vrouw en haar compagnon, die op het erf een zorginstelling hebben voor kinderen en jongeren van 6 tot 18 jaar die zijn uitgevallen binnen het regulier onderwijs.

We treffen Albert aan in de tijdelijke noodwoning op zijn erf. Al in 2015 ontvingen Albert en zijn vrouw de eerste berichten dat de gebouwen op het erf aanpassingen nodig hadden om zwaardere aardbevingen veilig te kunnen doorstaan.

“Het echte besef dat de situatie voor ons eigen gezin én de jongeren die hier worden begeleid niet veilig was, kwam door een brief eind 2018. Toen wij in 2019 ook vanuit de gemeente werden bericht dat wij op de lijst met verhoogd risico stonden, was de maat vol. We konden niet langer wachten, we moesten zelf met een oplossing komen.”

Albert geeft aan dat er in de eerste jaren na 2015, op veel onderzoek na, weinig is gebeurd. Na sterk aandringen heeft de projectleider van NCG in 2020 goedkeuring gegeven dat zij zelf voor een passende noodvoorziening voor de zorginstelling zouden zorgen. Tot die tijd vond de begeleiding van de jongeren plaats vanuit één van de daarvoor ingerichte schuren op het erf.

“Eigenlijk was NCG best wel blij met ons voorstel dan maar zelf een tijdelijke oplossing te regelen. Ze gaven aan nooit op zo'n korte termijn vanuit de eigen organisatie met een noodoplossing te kunnen komen. We spraken af dat wij zelf de

Laat de Agenda's niet de aandacht afleiden van de versterking

noodgebouwen aan zouden kopen en dat ook de rentelasten van de benodigde lening voor rekening waren van NCG.”

Albert geeft aan dat het in de jaren daarna een gevecht is geweest om, ondanks de afspraken, de investering vergoed te krijgen. De belangrijkste verklaring in de ogen van Albert is dat juristen van NCG vastliepen in de uitvoering van de door de eigen projectleider gemaakte afspraken. Dit maakt dat tot op de dag van vandaag de rentelasten nog altijd niet zijn vergoed.

“Niemand is bij NCG gaan werken om het ons moeilijk te maken. Wij hadden het geluk dat we in de positie zaten dat we zelf de regie konden blijven houden. We hebben risico genomen en met de hulp van de bank zelf veel vooruit betaald. Je uitgangspositie is bepalend, ondernemers die het minder hebben getroffen zijn volledig overgeleverd aan NCG. Het is niet eerlijk.”

Als gevolg van inspectierapporten die niet compleet zijn, onduidelijkheid over indexering van kosten, verandering van projectleiders en hernieuwde constructieberekeringen, verloopt de sloop-nieuwbouw van de gebouwen moeizaam. Dat sinds de aardbevingen ook één van zijn percelen te nat is geworden voor akkerbouw, heeft Albert min of meer geaccepteerd. Hij heeft niet langer de energie om ook hier weer opnieuw het gevecht over aan te gaan.

Samen met de gemeente wordt op dit moment gezocht naar een permanente plek voor de begeleiding van de kinderen en jongeren. Door een forse groei van de activiteiten, kan in ieder geval niet terug worden gegaan naar de inmid-

dels versterkte schuur. Een verbouwing van de huidige noodlocatie, met omzetting naar een permanente vergunning, is één van de mogelijkheden. Een nieuwe start op een andere plek in de gemeente ook.

“De alternatieven die nu voorliggen hebben totaal verschillende prijskaartjes. Wij hebben duidelijke kaders nodig van NCG: wat is binnen schade door versterking mogelijk? Zolang dit niet helder is, kunnen wij geen plannen voor de komende jaren maken.”

Je uitgangssituatie is bepalend, ondernemers die het minder hebben getroffen zijn volledig overgeleverd aan NCG

Ondanks de onzekerheid ziet Albert de toekomst rooskleurig in. Met Nij Begun heeft hij niet veel. Albert geeft aan dat de agenda's niet de aandacht moeten afleiden van de versterkingsoperatie. Voor beleidsmakers heeft hij nog wel een laatste tip: *“Kijk om je heen! Deze regio is prachtig. Begin er mee om voor elke woning die in de versterking wordt gesloopt één extra woning terug te zetten. Het is nu voor inwoners die hier geboren zijn lastig om een huis te vinden.”*

*Kijk om je heen!
Deze regio is
prachtig.*

Albert Hartman

VERANTWOORDING

Het kabinet markeert Nij Begun met vijftig concrete maatregelen. In het kader van ‘Geen beloften zonder daden meer’ heeft het kabinet toegezegd om jaarlijks verantwoording af te leggen over de voortgang en geboekte resultaten middels de Staat van Groningen en Noord-Drenthe.

Onze opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor de Staat van Groningen en Noord-Drenthe 2025 was vooral verzamelen en beschrijven op basis van gegevens die zijn aangeleverd door de opdrachtgever, NCG, het IMG en de kwartiermakers van de sociale en economische agenda. De verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van deze gegevens, en van de rapportages die daarop zijn gebaseerd, ligt bij deze instanties. Onze werkzaamheden bestonden uit het verza-

melen, verwerken, ordenen en samenvatten van zowel cijfermatige als beschrijvende gegevens. Dit hebben we aangevuld met gesprekken met inwoners. De gegevens die zijn verwerkt in de monitor waren beschikbaar tot en met 7 maart 2025. Informatie die na deze datum beschikbaar kwam, is niet meer meegenomen.

Een nadere toelichting op deze werkzaamheden volgt hieronder.

1

VOORTGANG PROBLEMEN OPLOSSEN SCHADE EN VERSTERKEN

Om definitieve data over 2024 van zowel het IMG als NCG te krijgen, heeft er tweewekelijks een dataoverleg plaatsgevonden. Beide uitvoeringsinstanties werken met complexe data op individueel niveau en werkten in dezelfde periode aan hun jaarverslag. Begin maart zijn de definitieve cijfers ontvangen. Door verdere analyse en opschoning is het mogelijk dat de data in de jaarverslagen van de uitvoeringsinstanties licht afwijken van de data die begin maart geleverd is. Er is geen aanvullende primaire data verzameld.

- A. Data voor hoofdstuk schadeherstel: het IMG heeft hiervoor een draaitabel aangeleverd met de aantallen (o.a. meldingen, toegekend, afgewezen, afgerond) per gemeente en het totaal. Er is onderscheid gemaakt tussen het resultaat van 2024 en het totaal sinds de start van het IMG (peildatum 31 december 2024). De dataset is gebaseerd op de jaarcijfers van 2024 en de ADR (Audit Dienst Rijk) voor eerdere jaren. De uitgekeerde bedra-

gen zijn geleverd voor het totaal en de drie overkoepelende domeinen (fysieke schade, waardedaling en immateriële schade). De uitgekeerde bedragen voor de regelingen binnen die domeinen zijn niet bekend. Voor klanttevredenheid hebben we de kerncijfers ontvangen, deze zijn integraal overgenomen.

- B. De data van NCG hebben we als statistieken overgenomen uit het jaarverslag (maandrapportage van december 2024). Voor klanttevredenheid hebben we gewerkt met het publiek beschikbare rapport van Enneüs.
- C. Het SodM werkt aan hun verslag over NCG op basis van het interne dashboard van NCG. De ‘0.9’ versie hiervan is met ons gedeeld, waarmee de conclusies van het hoofdstuk over versterken beter geduid konden worden. Omdat de data in het verslag van de toezichthouder nog voor een feitencheck bij NCG lag op de uiterlijke datum van 7 maart, zijn deze cijfers niet opgenomen in dit rapport.

2

FOCUSGROEPEN TWEE GROEPSGESPREKKEN

In een uitvraag van het Inwonerspanel van Sociaal Planbureau Groningen is een oproep gedaan om in gesprek te gaan. Het Groninger Panel bestaat uit ruim 6.000 inwoners. Het is een afspiegeling van de Groninger bevolking van 18 jaar en ouder. Het is een mix van jongeren, ouderen, verschillende opleidingsachtergronden, mannen, vrouwen, mensen met veel geld en mensen met minder geld uit alle Groninger gemeenten. (Voor meer informatie verwijzen wij naar de site van Sociaal Planbureau Groningen). In januari 2025 kregen de panelleden een reguliere vragenlijst (in dit geval over de

3

bekendheid, de waardering en het vertrouwen in Nationaal Programma Groningen). De respons op deze vragenlijst was 39%. Panelleden kregen de vraag of zij wilden meewerken aan een vervolgonderzoek. Met twee vragen is bepaald of geïnteresseerden konden deelnemen:

- A. Had u in 2024 een lopend schadedossier bij het IMG? Of is uw schadedossier in 2024 afgewezen of afgerond door het IMG?
- i. Van welke regeling van het IMG maakt u gebruik of heeft u gebruik van gemaakt?
- B. Wordt, of is uw woning (als eigenaar of huurder) of (agraris) bedrijfspand door NCG versterkt?
- i. Waar in het proces van versterken bevindt u zich?

Deze vragen leidden tot 157 mogelijke deelnemers. Na aanschrijving bleven er 22 potentiële deelnemers over. Uiteindelijk deden negen respondenten mee in de focusgroep over versterking en zeven respondenten spraken met ons over schade. Bij navraag bleek dat veel mensen uit het aardbevingsgebied onderzoeksmoe zijn. Ze hebben er doorgaans al veel over gesproken en zien geen meerwaarde in deelname. Er is al zoveel gezegd over deze dossiers en er is nog niet veel verandering gekomen.

De respondenten in beide focusgroepen zijn op basis van aanmelding geselecteerd en er is verder geen mogelijkheid geweest de groep in te delen om de representativiteit te vergroten. In totaal deden er 13 mannen mee en twee vrouwen, alle respondenten vielen in de leeftijdsgroepen 35-49 jaar en 50+. De uitkomsten van de focusgroepen zijn niet representatief, maar geven een anekdotisch beeld van hoe gedupeerden in Groningen zich kunnen voelen en hoe de basis van het vertrouwen in de overheid is in dit gebied.

IN BEELD BRENGEN VAN DE STAAT VAN DE AANPAK OP VERDUURZAMING, WELZIJN EN ECONOMISCHE ONTWIKKELING EN STAAT VAN HET VERTROUWEN IN DE OVERHEID

Voor maatregel 28 en 29 hebben we gebruik gemaakt van de beslisnota, beleidsbrieven en conceptregeling voor maatregel 29. Er hebben twee gesprekken plaatsgevonden met de betrokken rijksambtenaren. De eerste als toelichting op

de documenten, de tweede ter validatie van de concepttekst voor de Staat van Groningen en Noord-Drenthe.

Voor de Sociale Agenda (maatregel 34) hebben we de publieke documentatie verwerkt, evenals de uiteindelijke agenda. Daarnaast heeft een gesprek plaatsgevonden met de kwartiermaker en de coördinator van de kwartiermakerij.

Voor de Economische Agenda volgde een vergelijkbaar proces. Op basis van de openbare documenten en een gesprek met de coördinator van de kwartiermakerij is een concepttekst opgesteld.

Alle teksten zijn door de betrokkenen gecontroleerd op feitelijke juistheid.

OPSTELLEN VAN DE BIBLIOGRAFIE
STAAT VAN DE KENNIS

We hebben een inventarisatie gedaan van recent uitgekomen rapportages en artikelen. We hebben als criterium gehanteerd dat ze moeten zijn uitgekomen in 2024 of de eerste maanden van 2025. We namen alleen rapporten, publicaties en wetenschappelijke artikelen op. Dat betekent bijvoorbeeld geen nieuwsberichten of opiniestukken. Ons startpunt betrof *De Staat van Groningen: een inventarisatie van het Noord-Nederlandse monitoren onderzoekslandschap* van Kennisplatform Leefbaar en Kansrijk Groningen. Inhoudelijk zochten we naar een directe link met één van de zes pijlers uit de notitie van het Kennisplatform. De inventarisatie is besproken met en aangevuld door het Kennisplatform.

Het hoofdstuk 'Staat van de kennis' is bedoeld als naslagwerk en geeft van ongeveer 20 publicaties een korte beschrijving. Alle 53 documenten zijn met een link naar de vindplaats opgenomen in de digitale versie van de Staat van Groningen en Noord-Drenthe.

INTERVIEWS GEDUPEERDEN
EN EXPERTS ZEVEN
PERSOONLIJKE GESPREKKEN

Het plan was om acht verschillende persona's te gebruiken. Deze persona's geven samen een goed en divers beeld van de inwoners en gedupeerden in het aardbevingsgebied. De bedoeling was om mensen te selecteren op basis van een adressenlijst van de beide uitvoeringsinstanties. Ondanks verschillende pogingen om mensen uit te nodigen voor een gesprek, is het niet gelukt om deelnemers te vinden. In totaal zijn ongeveer 100 mensen benaderd.

Daarna heeft het Ministerie van BZK contact gezocht met Stut en Steun en het Groninger Gasberaad. Ook hebben wij als consortium mensen uit het eigen zakelijke netwerk benaderd. Dit heeft uiteindelijk geleid tot vijf gesprekken met inwoners en ondernemers. Daarnaast zijn er twee gesprekken gevoerd met professionals die betrokken zijn bij de versterking en de afhandeling van schade. De vijf gesprekken met inwoners en ondernemers sluiten aan bij vijf van de acht gekozen persona's. Deze gesprekken geven, hoewel ze niet representatief zijn, een duidelijk beeld van het gevoel en de ervaringen van inwoners.

Begeleiding en klankbord

Deze opdracht is begeleid door een begeleidingscommissie en een klankbordgroep waarin de volgende organisaties zitting hadden: het IMG, NCG, Groninger Bodem Beweging, de regiowerkgroep (een afvaardiging van de 13 gemeenten en provincie), Groninger Gasberaad en vanuit het Rijk als opdrachtgever het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

COLOFON

ONDERZOEK EN TEKST
Consortium CMO STAMM, KplusV, Aletta Advies

VORMGEVING
Peter Boersma
Maaïke Hamelynck

ILLUSTRATIES
Anne Stalinski

FOTOGRAFIE
Peter Tahl
Hilde Gerlofs (pagina 63)

DRUKWERK
Scholma Print & Media

IN OPDRACHT VAN
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

VERSCIJNINGSDATUM
15 april 2025

**Nederland heeft een
'ereschuld' aan de regio
in te lossen**

*Geen beloften zonder
daad meer*

**Jaarlijkse
verantwoording
door het kabinet
over de voortgang
en geboekte
resultaten**

**MILDER, MENSELIJKE,
MAKKELIJK**

*Een nieuwe manier van werken
en zes nieuwe maatregelen als
gevolg van Nij Begun*

**Verduurzaming, welzijn,
economische ontwikkeling
en vertrouwen**

*Liefdevol zijn naar elkaar
kost helemaal niks*

**Stand van zaken
van de versterking**

*Er is in 2024 weer veel
onderzoek gedaan in de regio*

*Meer wettelijke ruimte en budget
om knelpunten op te lossen*

**DUIDELIJKHEID,
TRANSPARANTIE EN
LUISTEREN NAAR DE
ERVARINGEN VAN
BEWONERS BLIJVEN
BELANGRIJK**

